

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA

Studijní program: B4131 Zemědělství

Katedra: Katedra speciální zootechniky

Obor: Trvale udržitelné systémy hospodaření v krajině

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**VYUŽITÍ PŘIROZENÝCH METOD
VÝCHOVY A VÝCVIKU KONÍ**

Autor bakalářské práce:

Marie Mindlová

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Jarmila Voříšková, Ph.D.

2013

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Marie MINDLOVÁ
Osobní číslo: Z10379
Studijní program: B4131 Zemědělství
Studijní obor: Trvale udržitelné systémy hospodaření v krajině
Název tématu: Využití přirozených metod výchovy a výcviku koní
Zadávající katedra: Katedra speciální zootechniky

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Vztah mezi člověkem a koněm je velice důležitý s ohledem na každodenní práci s koňmi. Existují různé metody výchovy a výcviku, které mají za cíl vybudovat mezi člověkem a zvířetem určité sociální postavení. Cílem bakalářské práce je popsat přirozené metody, které jsou využívány při výchově a výcviku koní, možnosti jejich využívání u jednotlivých kategorií koní, s přihlédnutím k pracovnímu zaměření koní, apod.

V teoretické části bakalářské práce, na základě literárních citací, vytvoříte přehled o používaných metodách výchovy a výcviku koní, které jsou využívány v chovech koní jak v zahraničí, tak i v našich podmínkách. Zaměříte se zejména na princip jednotlivých metod, možnosti aplikace, náročnost na koně, na lidi, způsoby uplatňování, výhody, aj.

V praktické části, prostřednictvím dotazníkového šetření popř. osobních kontaktů, zjistíte využívání jednotlivých přirozených metod výchovy a výcviku v chovech koní v jihozápadních Čechách zejména s ohledem na využívání koní, popř. plemeno, kategorii, apod.

Získané údaje zpracujete prostřednictvím tabulek popř. grafů, vyhodnotíte, doplníte vhodným komentářem a porovnáte s údaji ostatních autorů.

Rozsah grafických prací: Dle pokynů vedoucího práce
Rozsah pracovní zprávy: 30 - 40 stran
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

Duruttya, M.: Velká etologie koní. Hipo-Dur, Praha, 2005, 583 s.
Dušek, J. a kol.: Chov koní. Brázda, Praha, 2001, 352 s.
Birdová, J.: Chov koní přirozeným způsobem. Slováry, 2004, 206 s.
Bořánek, V.: Horsemanship - přirozené partnerství. Harmony, 2005, 91 s.
Parelli, P.: Natural Horse-Man-Ship. Western Horseman Inc., 1997, 223 s.
Veselovský, Z.: Etologie - Biologie chování zvířat. Academia, Praha, 2005, 407 s.
Odborné články týkající se sledované problematiky v časopisech Czech Journal of Animal Science, Tierzucht, Journal of Agrobiology, Journal of Central European Agriculture, Chov koní, Jezdeckví, Farmář, Náš chov, Agromagazín a sborníky z odborných konferencí.

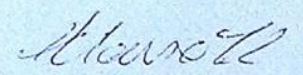
Vedoucí bakalářské práce: Ing. Jarmila Voříšková, Ph.D.
Katedra speciální zootechniky

Datum zadání bakalářské práce: 28. března 2012

Termín odevzdání bakalářské práce: 15. dubna 2013

Ing. Karel Suchý, Ph.D.
proděkan pověřený vedením ZF

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA
studijní oddělení
Studentská 13 12
370 05 České Budějovice

doc. Ing. Miroslav Maršálek, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 28. března 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci na téma „Využití přirozených metod výchovy a výcviku koní“ vypracovala samostatně na základě vlastních zjištění, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG, provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

.....
Marie Mindlová

V Kadešicích, 5. dubna 2013

Poděkování

Touto cestou bych chtěla upřímně poděkovat paní Ing. Jarmile Voříškové, Ph.D., vedoucí bakalářské práce za pomoc a odborné vedení při zpracování této bakalářské práce a za cenné rady a připomínky, které mi při vypracování této práce poskytla.

Dále bych ráda poděkovala Honzovi Bláhovi za inspiraci při výběru tématu mé práce, za věnovaný čas a poskytnuté informace.

SOUHRN

Bakalářská práce shrnuje literární podklady související s využitím přirozených metod výchovy a výcviku koní (tzv. Natural Horsemanship), včetně významu, historie a vývoje, jednotlivých metod používaných v Čechách i v zahraničí a nejvýznamnějších představitelů těchto metod. Vlastní výzkum zahrnuje vyhodnocení 81 dotazníků oslovených respondentů, shrnující využívání přirozených metod výchovy a výcviku koní v jihozápadních Čechách.

Cílem práce bylo vyhodnotit a specifikovat rozdíly mezi chovateli koní využívající tradiční a přirozené metody výcviku z hlediska počtu chovaných koní, délky a zaměření chovu, chovaných plemen a využití koní v jednotlivých jezdeckých disciplínách. Dotazník obsahoval 16 otázek, které byly dále zpracovány do grafů a tabulek.

Z výsledků dotazníku vyplynulo, že přirozené metody výcviku koní začínají pronikat i mezi majitele koní v jihozápadních Čechách, nejčastěji formou kurzů a také pomocí internetu. Většina chovatelů však nemá adekvátní odborné vedení při aktivním využívání těchto přirozených metod. Přirozené metody jsou stále nejvíce rozšířeny mezi majiteli, kteří vlastní menší počet koní (2-4 koně), chovem se zabývají kratší dobu (5 – 7 let) a využívají své koně pouze k turistickému nebo rekreačnímu ježdění, významnější rozšíření mezi sportovními jezdci (mimo westernové disciplíny) stále chybí. U chovatelů, kteří využívají přirozené metody výcviku, jsou nejčastěji chovanými plemeny quarter horse, hafling, český teplokrevník, appaloosa a kříženci. Nejvíce rozšířená je metoda Pata Parelliho.

Většina chovatelů pracujících přirozenými metodami při výcviku koní má však pozitivní zkušenosti při řešení problémů v chování jejich koní. Současně tito chovatelé udávají i zlepšení důvěry a spolupráce při používání těchto přirozených metod.

Klíčová slova: koně, výcvik, Natural Horsemanship, přirozená komunikace

SUMMARY

Bachelor thesis summarizes literature documents related to use of natural methods of education and training horses (called Natural Horsemanship), including the importance of history and development of the methods used in the Czech Republic and abroad and the most important representatives of these methods. Own research includes the evaluation questionnaires 81 respondents, summarizing the use of natural methods of education and training horses in southwestern Bohemia.

The aim of the study was evaluation and specification the differences between the breeders of horses using traditional and natural methods of training in terms of number and kind of horses, the length and orientation of breeding, bred breeds and the method of use of horses in various equestrian disciplines. The questionnaire contained 16 questions. The result of this research is shown in the graphs and tables.

The results of the questionnaire show natural methods of training horses begin to penetrate among horse owners in southwest Bohemia, mostly in the form of courses and also through the Internet. However several farmers have adequate mentoring of the active exploitation of these natural methods. Natural methods are still the most widespread among owners who own less horses (2-4 horses), cattle deal shorter period of time (5-7 years) and using their horses only to the tourist or recreational riding, major expansion among sport riders (except western disciplines) are still missing. Bred breeds Quarter horse, Haflinger, Czech Warmblood, Appaloosa and hybrids are the most used horses among the farmers which use natural method of training. The most widespread method is Pat Parelli's method.

Most breeders working with natural methods of training horses are very experienced in solving troubles concluding with the behavior of their horses and also indicate improving of confidence and co-operation during their application.

Key words: horses, training, Natural Horsemanship, natural communication

OBSAH

1. ÚVOD	9
2. LITERÁRNÍ PŘEHLED	11
2.1 Natural Horsemanship	11
2.2 Historie a vývoj	11
2.3 Význam a filozofie	13
2.4 Podstata výcviku	14
2.5 Natural Horsemanship ve světě	16
2.5.1 <i>John S. Rarey</i>	16
2.5.2 <i>Tom Dorrance</i>	18
2.5.3 <i>Ray Hunt</i>	19
2.5.4 <i>Buck Brannaman</i>	20
2.5.5 <i>Pat Parelli</i>	21
2.5.6 <i>Monty Roberts</i>	26
2.6 Natural Horsemanship v Čechách	28
2.6.1 <i>Milan Kovář</i>	28
2.6.2 <i>Jan Bláha</i>	29
2.6.3 <i>Václav Bořánek</i>	31
3. CÍL PRÁCE	33
4. MATERIÁL A METODIKA	34
5. VÝSLEDKY A DISKUSE	35
6. SOUHRN A ZÁVĚR	51
7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	53
8. PŘÍLOHY	55

1. ÚVOD

Domestikace koně začala někdy ve čtvrtém tisíciletí př. n. l. Těžko lze dnes přesně odhadnout, kdy a kde došlo vůbec k prvnímu zdomácnění divokých koní. Koně byli pro člověka vždy velmi důležití. Už v pravěku mu sloužili jako potrava. Později se domestikovaní koně chovali nejen pro maso, ale i pro mléko, pro přepravu nákladů, začali se využívat k tahu a jízdě na nich. Koně sloužili v dopravě, zemědělství, nezbytní byli ve vojenství, ale poskytovali lidem i zábavu při lovech, různých soutěžích a dostizích (HANZÁK, 1977).

Po šest dlouhých tisíciletí využívá člověk koně pro ježdění. Po celou tu dlouhou dobu se lidé pokouší překlenout propast, která je odděluje od koní. Člověk jako lovec a predátor na straně jedné a kůň jako kořist na straně druhé. Příroda však koně nenaprogramovala jako vděčného služebníka lidí. A tak člověk použil svůj nejobvyklejší nástroj k ovládnutí koně: hrubou sílu. Ne vždy to vedlo k vytyčenému cíli, síla však zůstala základem práce s koňmi po dlouhá staletí. Pomůcky jako biče, ostruhy i udidla, které mohou sloužit jako velice jemná pomůcka pro signalizaci povelů koni, byly často používány jako bolestivé donucovací prostředky. Koně, kteří se nepodvolili tomuto způsobu zacházení, se vyřazovali z chovů, utráceli jako nevhodní k práci, popř. se zabíjeli na maso. Jednoduše proto, že člověk to nedokázal jinak (BOŘÁNEK, KRÝSOVÁ, 2006).

V průběhu historie se našťestí tu a tam vyskytly osobnosti, opravdoví horsemani (z angl. koňáři), kteří měli v krvi přirozenou komunikaci s koňmi, empatii, porozumění i víru v koně, vlastnosti, kterými koně ovládali za pomoci velice jemných metod.

Jejich umění, které bylo většinou založeno na pozorování přirozených projevů koní a na komunikaci jednotlivých jedinců ve stádě, bylo často považováno za tajemnou, čarovnou moc. Lidé jim říkali „zaříkávači koní“. Mnozí z takto talentovaných přísně tajili tyto své metody a často si je brali s sebou do hrobu. Několik z nich si vyvolilo učedníky a jim svěřili tajemství svých znalostí. Velice zřídka byly tyto metody zaznamenány do knih (BOŘÁNEK, 2008).

Už před dvěma a půl tisíci let napsal Řek Xenofón „*Umění jezdeckví*“, ve kterém žádá jezdce o efektivnější metody při současném užití jemnějších udidel, lehčí ruky a pozitivního přístupu ke snaze koně vyhovět (DRAPEROVÁ, 2003).

Během 19. století se někteří horsemani - zaříkávači koní - proslavili svým uměním po celém světě. Historicky velký okamžik nastal ve chvíli, kdy talentovaní horsemani začali v USA spolupracovat s jezdci na rančích, pomocí nových metod a přístupu trénovali společně koně a majitelé koní začali přijímat tyto metody za své.

Od druhé poloviny dvacátého století se přirozené metody výcviku koní (tzv. Natural Horsemanship) začaly šířit ze Spojených států i do dalších částí světa. Přestaly být doménou westernového ježdění, ale začaly pronikat i do jiných sportovních a pracovních odvětví. Od devadesátých let se objevuje Natural Horsemanship i u nás v České republice. Tento trend práce s koňmi má v současné době u nás mnoho příznivců, ale i odpůrců (BOŘÁNEK, KRÝSOVÁ, 2006).

Cílem práce není obhajovat tuto filozofii před zastánci tradičních postupů, ale vytvořit přehled jednotlivých směrů Natural Horsemanshipu používaných ve světě i u nás a jejich využívání v konkrétních podmínkách jihozápadních Čech.

2. LITERÁRNÍ PŘEHLED

2.1 Natural Horsemanship

Před několika lety, když se začal ve větší míře objevovat takzvaný fenomén „zaříkávačů“, začalo se vyskytovat i anglické slovo Horsemanship.

Kurzy a semináře představující veřejnosti systém a filosofii, se kterou kdysi přišel jeden z prvních zastánců přirozených metod výcviku koní Tom Dorrance, se začaly objevovat v sedmdesátých letech po celém světě. Tento způsob práce neměl ještě žádné jméno. Bylo potřeba ho odlišit něčím, co vyzývalo k použití povahových vlastností koně, spíše než s jejich bojováním. Jeden z žáků Toma Dorrance tento styl nazval Natural Horsemanship (přirozené jezdeckví) a toto označení se velmi rychle rozšířilo (BOŘÁNEK, 2008).

2.2 Historie a vývoj

Kůň byl z hlavních hospodářských zvířat domestikován nejpozději, až po ovci, koze, skotu, praseti a oslu. Pro kočovné kmeny znamenalo jezdecké využití koní neobyčejné zrychlení dopravy do nových území (DRAPEROVÁ, 2003).

V okamžiku, kdy byl divoký kůň zkrocen, došlo k nevídanému jevu. Dějiny dvou zcela odlišných druhů se proluly. Člověk dostal na koňském hřbetě křídla. A kůň, po věky se spokojující s obranou vlastního území, se v rukou člověka stal zázračnou zbraní, dobyvatelem kontinentů, přímo dějinnou silou (DOBRORUKA, KHOLOVÁ, 1992).

Již kolem r. 1360 př. n. l. napsal Kikkuliš z Mitanni, hlavní stájník chetitského krále, první hipologickou příručku na světě, v níž podrobně popisuje výcvik a trénink válečných koní přirozeným způsobem – koně nebyli ustájeni v individuálních boxech, ale po skupinách, s důrazem na pobyt na pastvinách, byli pravidelně krmeni, napájeni a koupáni a měli vyhrazený čas na odpočinek. Kikkulišova příručka má tedy primát i jako první publikace zabývající se přirozeným chovem zvířat a vycházející z etologických poznatků o chovaných zvířatech (HANZÁK et al., 1977).

Další spis pojednávající o přirozeném výcviku koní, který se dochoval, je z období starověkého Řecka. Xenofón (5. - 4. století př. n. l.) - filozof, historik a hipolog, žák Sokratův, je autorem významného díla "*O umění jezdeckém*" a "*Povinnosti trenéra*". Je považován za zakladatele hipologie, vycházel z praxe, popisoval zacházení s koňmi, které odpovídalo přirozeným vlastnostem koní, zdůrazňoval potřebu gymnastické přípravy koně a podstatu "sebrání" koně, vycházel

z praxe iberských jezdců. Ve své knize „*O umění jezdeckém*“ vysvětluje, jak trenéři mohou využít přirozené chování koně v jejich výcviku, místo toho, aby použili síly.

Později někteří představitelé klasické drezúry jako Antoine de Pluvinel (1555-1620) a François de La Robichon Guerinier (1688-1751) také zdůrazňovali jemné techniky při výcviku koní. Roku 1733 vydal Guerinier velké dílo *École de Cavallerie* (Škola jízdy), kde shrnul své dlouhodobé odborné zkušenosti (BIRKE, 2007).

Nicméně přirozené metody výcviku vždy musely soutěžit s drsnějšími metodami, které měly často rychlejší, ale méně předvídatelné výsledky. Zejména v kovbojské tradici amerického západu, kde bylo díky rychle se rozvíjícímu chovu skotu potřeba zkrotit velké množství polodivokých koní v krátké době, se vyvinula řada drsných tréninkových metod. Nelze se tedy divit, že zrovna zde vznikly základy přirozeného partnerství s koňmi ve své moderní podobě, jako přirozená odpověď na tyto metody způsobující koním velmi často utrpení psychické i fyzické (BOŘÁNEK, 2008).

Po tisíce let nevyhnutelná životní nutnost – jízda na koni se ve dvacátém století díky strojům a mechanizaci stala zábavou jako lyžování nebo rybaření. Jedním místem, kde se mechanizaci nepovedlo kompletně nahradit pracovního koně, byly americké středozápadní dobytkařské farmy. Rančeři nenašli žádný stroj, který by se mohl vyrovnat dobrému pracovnímu koni, když došlo na práci s dobytkem.

V padesátých letech dvacátého století jeden kalifornský honák na ranči, který pracoval na koni stejným způsobem, jako to dělali jeho předci, začal považovat své koně za společníky, kteří myslí a za bytosti, které mají bohatý vnitřní duševní život. Jmenoval se Tom Dorrance a byl to právě on, kdo začal hnutí, které bylo později označeno jako „revoluce“ v jezdeckví. Neměl nejmenší chuť začínat revoluci, která pohne světem, nebo dokonce myšlením lidí. Měl spoustu své práce a jako dobrý horseman dělal jen to, co považoval za nejsnadnější. Miloval své koně a koně byli ochotni sdílet s ním vše, co je naučil. Jeho filozofie se dostala do rukou několika nadaných horsemanů, učitelů a podnikatelů. A tak začal nový systém výcviku koní, později označený jako Natural Horsemanship (NHS) (BOŘÁNEK, KRÝSOVÁ, 2006).

2.3 Význam a filozofie

Nejprve je třeba vysvětlit, že souhrnný název metod a filozofie, které se říká Horsemanship, je označení nepřiměřené a nepřesné. Znamená to v překladu vlastně jen jezdeckví. I slovní spojení Natural Horsemanship (někdy též zkráceně NHS), znamenající v překladu přirozené jezdeckví popř. přirozené partnerství, je trochu zavádějící. V podstatě lze říci, že cokoliv dělá člověk s koněm, není pro koně nikdy přirozené. I srovnávání tradičního tréninku nebo tradičních metod oproti metodám Natural Horsemanshipu může vyvolávat dojem, že pouze nové postupy Natural Horsemanshipu pracují s koňmi přirozeně a vše ostatní, tradiční, je pro koně nepříjemné a nepřirozené. Tradiční evropské jezdecké umění se vyvíjelo staletí a lze v něm nalézt mnoho dobrého pro koně i jezdce (BOŘÁNEK, KRÝSOVÁ, 2006).

Přirozené metody výcviku jsou univerzálním, šetrným a účinným způsobem výchovy koní. Nejde o konkrétní jezdeckou disciplínu, ale o způsob práce. Přirozené metody jsou dorozumivací jazyk, kterému koně rozumí. Jinými slovy, nezáleží na tom, k jakému využití je kůň určen, ale na tom, jakým způsobem jej na tento účel připravíme.

Způsob, kterým myslí koně, je odlišný od přirozeného myšlení lidí. Tím při výcviku dochází často k nedorozumění. Je však možné se naučit chování koní rozumět. Je proto třeba se zaměřit na pochopení odlišností myšlení koní a lidí a na využití těchto znalostí v praxi. Práce pod vedením instruktora je vždy efektivnější a snazší, než práce metodou pokusu a omylu, nehledě na to, že omyly při práci s koněm mohou být nebezpečné (BENDA, BENDOVIÁ, 2009).

Přirozený výcvik směřuje k bezpečně ovladatelnému koni, který je ochotný vykonávat dobrovolně jakoukoliv práci, kterou mu určíme. Je tedy použitelný pro všechny kategorie koní a pro různé způsoby jejich využití. Výhody přináší zejména u mladých koní před obsedáním, kde zůstává práce ze země jediným způsobem, jak koně připravovat na budoucí využití. Tak může být kůň v době obsedání již velmi dobře připraven na běžný provoz, potřebné pobídky a následný fyzický trénink. U všech koní může použití metod přirozeného výcviku zlepšit vztah koně a člověka, což vede ke zlepšení sportovních výsledků, vzájemné důvěře a respektu. Přirozený výcvik vede k plnějším vztahům člověka a koně. V případě problematického chování koní, jsou přirozené metody výcviku bezpečnou a účinnou cestou k jejich řešení (BOŘÁNEK, 2008).

Natural Horsemanship je přirozená komunikace mezi člověkem a koněm založená na vzájemném porozumění, bez násilí, k dosažení dokonalého partnerství. Ztělesňuje jisté duchovní a filosofické přesvědčení, že kůň je cítící tvor s oprávněnými potřebami, inteligencí a emocemi (KOVÁŘ, 2007).

2.4 Podstata přirozeného výcviku

Každý směr přirozeného výcviku koní má své postupy a metody. Existuje však několik všeobecných principů, které by měly být společné pro všechny, kteří tento styl výcviku používají.

Natural Horsemanship vychází z pozorování chování koní v jejich přirozeném prostředí. Pochopení koňského světa, jejich reakce, uvažování a instinkty jsou základem veškeré práce. Podstatou tréninku je skutečnost, že člověk jako odlišný biologický druh vstupuje do světa koní a chová se jako součást koňského stáda. Veškeré snahy o vtažení koně do světa lidí nevedou k žádnému cíli (MACK, 2011).

Při Natural Horsemanshipu je vždy kladen důraz na duchovní, emoční a mentální stav koně. Veškerá práce s koněm je založena na vzájemném respektu. Celý trénink se odehrává na bázi spolupráce, kdy kůň nikdy není nucen k požadovanému výkonu nebo cviku. Vždy je mu nabídnuta možnost výběru, kdy správná volba je nabízena tak, aby šla snadno a špatná volba se stala pro koně obtížnou. Kůň se nechává, aby se některé věci naučil sám chápat a ne je jen mechanicky opakoval. Výcvik nemá být zápas, ale způsob hledání cesty ke společnému úspěchu. Vše, co se jeví jako neposlušnost nebo agresivita koně, je pouze výsledek vzájemného nepochopení. Kůň v případech, kdy nerozumí nebo cítí bolest, má strach a bojuje pouze o vlastní sebezáchranu (BOŘÁNEK, 2008).

Natural Horsemanship jako tréninková metoda se dá použít, a s úspěchem se používá, ve všech druzích jezdeckého sportu, včetně sportu dostihového.

Horsemanship je postaven na několika důležitých bodech:

- Řeč těla
- Pozornost
- Respekt - disciplína
- Důvěra
- Čas

Především u mladých, neobsednutých a také u problémových koní začíná výcvik přípravou koně ze země. Práce ze země je bezpečnější a efektivnější formou výcviku než práce ze hřbetu a to jak pro koně, tak pro člověka. Práci ze země lze koně naučit většinu toho, co potřebuje znát pro pozdější využití jezdecké.

Při výcviku by se mělo postupovat od jednoduššího a snadno pochopitelného ke složitějšímu. Takový postup dává koním základ a jistotu pravidel. Po zvládnutí základních cviků a principů se postupuje ke složitějším cvikům nebo do náročnějšího pracovního prostředí. Každý složitější cvik v této kaskádě rozvíjí některý z předcházejících cviků. Každá nová dovednost přispívá k lepší ovladatelnosti koně, důvěře a respektu. Pevný základ, ke kterému se vracíme v náročnějších situacích, dává koním velmi potřebnou jistotu (BENDA, BENDOVIÁ, 2009).

Výcvik probíhá v „koňském jazyce“. Koně používají převážně řeč těla. Proto je třeba se soustředit na vizuální signály, které kůň vysílá (postavení uší, hlavy, končetin atd.) a také na ně obdobně odpovídat. Vizuální povely, konané prostřednictvím pohybů vlastního těla a pomůcek jsou pro koně mnohem pochopitelnější než mluvené slovo. Inteligentní kůň rozliší podle literárních údajů až 20 slov. Jejich využití je ale nástavbou k vlastnímu výcviku a nemůže nahradit použití fyzických a vizuálních pobídek.

Dobrý vztah s koněm závisí na rovnováze důvěry a respektu. Koně jsou velmi inteligentní a rychle se naučí i obtížné cviky. To, jestli je na pokyn vykonají, však závisí na dostatečné důvěře a respektu k člověku. Odlišit nedostatek respektu a strach nemusí být vždy snadné. Výsledné chování špatně vycvičeného koně je totiž nezřídka směsicí strachu, záměrné neposlušnosti i nepochopení povelů (MACK, 2011).

Výcvik probíhá intenzivně. Nacvičené techniky je třeba poté opakovat, aby se jejich používání stalo samozřejmostí. Další výcviková hodina s novými tréninkovými prvky má smysl pouze ve chvíli, kdy jsou předcházející cviky dostatečně zažitě.

Kromě požadavků člověka se řídí průběh výcviku také schopnostmi koně. U vyrovnaných koní bez závažných zlovyků lze začlenit přirozený výcvik do běžného provozu, na který je kůň zvyklý. Naopak u problémových koní je často třeba změnit nebo omezit dosavadní pracovní program, především kvůli bezpečnosti výcviku (BENDA, BENDOVIÁ, 2009).

2.5 Natural Horsemanship ve světě

Mnoho z popisovaných technik dnešních trenérů NHS nebo komunikace s koňmi není nových ani originálních. Většina jich byla již použita některým ze „zaříkavačů“ v minulých dobách. Některá jména zapadla v průběhu věků a nelze o nich dohledat nic víc než kusé zprávy podobající se legendám, o jiných se dochovalo alespoň něco. Jedním z nejslavnějších „krotitelů“ agresivních koní v devatenáctém století byl John Solomon Rarey.

2.5.1 John S. Rarey

John Solomon Rarey (1827 – 1866) byl jedním z prvních světově proslulých zaříkavačů. Narodil se v městečku Groveport v Ohio. Jedna z jeho prvních zvláštností byla intenzivní něžná láska pro zemědělské koně a hříbata. Když mu byli tři roky, bylo jeho největším potěšením sedět na koni, s kterým jeho otec oral. Ve dvanácti letech dostal od otce první hříbě. Začal ho trénovat takovým způsobem, že se na něj sjížděli podívat sousedé z dalekého okolí. Někdy v té době nabyt přesvědčení, že kůň je daleko inteligentnější zvíře než se všeobecně soudí. Rozhodl se, že se trénink koní stane jeho celoživotním povoláním. V té době byl kůň nejdůležitější dopravní prostředek a pracovní síla na farmách. Proto lidé se zvláštním talentem pro koně byli velmi cenní (BOŘÁNEK, 2008).

Svou první knihu o koňském tréninku napsal již v roce 1852. V roce 1855 začal cestovat po Texasu a pracoval jako trenér divokých koní. V roce 1856 poprvé předváděl svoje metody na významnějším fóru v Ohio. Dostal za úkol uklidnit dvojici nezvladatelných a agresivních koní. Rarey šokoval zástup přihlížejících lidí výsledkem, kterého dosáhl s jedním koněm za dvacet a s druhým za patnáct minut.

V roce 1857 se vydal do Anglie. Svoji metodu předváděl nejprve mezi důstojníky Jeho Veličenstva. Věhlas, který tím získal, vedl k tomu, že v roce 1858 obdržel pozvání od královny Viktorie na zámek Windsor, aby zde předvedl své umění. Královna s nadšením sledovala, jak Rarey položil přivedené zvíře na zem a sám si lehl vedle něj. Poté sama královna hledala nejdivočejšího koně v zemi. Byl jím plnokrevný hřebec Cruiser, kdysi nejrychlejší kůň v Anglii. Zabil již dva ošetřovatele, a proto nosil těžký kovový náhubek. Při krmení ho museli držet na řetězech. Jeho majitel ho nechal na živu pouze proto, že od něj chtěl získat několik hříbat do svého chovu. Uvažoval i o jeho oslepení. John Rarey se nechal zavřít do

stáje společně s koněm. Za tři hodiny se objevil s Cruiserem, tentokrát bez náhubku. Kůň byl krotký a poslušný. Majitel hřebce byl tak dojatý, že se rozhodl Rareyovi koně darovat.

Tento čin zajistil Johnovi celosvětový ohlas a peníze. Svoji metodu začal předvádět po celé Evropě. Ve Francii, Švédsku, Německu, Rusku, Norsku, Egyptě, Turecku a Arábii. Některé své lekce předváděl i na zebrách, z nichž během krátké chvíle dělal velmi krotká zvířata (LOWE-BROWN, 1916).

Rareyovy neobvyklé metody a filozofie s použitím laskavého a trpělivého jednání přitahovalo mnohé skeptiky. Lidé ho často obviňovali, že používá černou magii.

Do Groveportu se Rarey vrátil v roce 1861 společně s Cruiserem. Zemřel v roce 1866, jeho hřebec ho přežil o celých devět let. Metody, které propagoval, se bohužel rozšířili až o sto let později s příchodem Toma Dorrance (BOŘÁNEK, 2008).

Obr. č. 1: Ilustrace z knihy J. Rareye znázorňující techniku vyvázání

(Zdroj: <http://www.rarey.com>, 2012)

Metoda Johna S. Rareyho ke zklidnění agresivního nebo divokého koně, který má špatné zkušenosti s člověkem, spočívá ve vyvázání jedné ohnuté přední nohy popruhem, aby na ní kůň nemohl stát (obr. č. 1). To nám dává kontrolu nad koněm a vzpouzející se zvíře se rychle unaví. Pak je třeba dlouho koně jemně, ale s jistotou hladit po celém těle. Kůň nemůže kopnout ani utéci. Druhým stupněm je přimět koně s vyvázanou nohou, aby si lehl na pohodlném povrchu. Což se provádí pomocí hůlky a dalšího popruhu, pomocí couvání a otočení hlavy koně. Jakmile kůň leží na boku a je neschopen se bránit, je zcela bezpečné a hlavně nutné se ho dotýkat a hladit ho na

všech částech jeho těla. Výsledkem je, že kůň brzy zjistí, že je to příjemné a že je v bezpečí v blízkosti člověka v jakékoliv poloze. Poté se vyvázaná noha pomalu uvolní. Stále je třeba koně hladit. Po té ho přimějeme vstát. Kůň by měl stát klidně vedle člověka, který ho stále hladí postupně po celém těle (RAREY, 1870).

Takto lze nakládat samozřejmě jen s koněm, kterého nelze přimět ke spolupráci jinak. Rarey se k této metodě uchyloval jen v případě, že nešlo s koněm navázat komunikaci jeho obvyklým jemným postupem.

2.5.2 Tom Dorrance

Tom Dorrance (1910 – 2003) se narodil v severovýchodní části Oregonu na dobytkařském ranči jako šestý z osmi dětí. Otec byl farmářem a matka učitelkou. Narodil se předčasně, vážil něco málo přes jeden kilogram. Protože byl celé dětství malý a slabý, neměl nikdy sílu na to, aby s koňmi bojoval. Musel na to jít jinou cestou. Mírně a pokojně. Poprvé seděl na koni ve čtyřech letech, jako desetiletý již jezdil na pastvu kontrolovat ploty a dobytek.

Někdy v té době již společně se svými bratry zajížděl sousedům ročky. Jeho bratr Bill o něm říkal, že většina koní pro něj ráda pracovala od samého začátku. Vždy se nejprve chvíli díval, jak se koně chovají a potom šel a reagoval tak, že ho koně vždy ochotně následovali. Dělal to instinktivně (MILLER et al., 2005).

Tom pracoval na ranči svých rodičů až do roku 1960, kdy ho po jejich smrti prodal. Několik let cestoval po Evropě, Asii a Jižní Americe, poté si koupil malý obytný vůz a jezdil napříč Spojenými státy. Pracoval na různých místech, jezdil mladé koně a pomáhal napravovat ty zkažené. Nikdy nechtěl učit lidi nebo pořádat kurzy. Jeho oblíbeným mottem bylo: „*Lidé by měli přemýšlet nad tím, že nemají oni problém se svým koně, ale že jejich kůň má problém s nimi.*“ V té době se již stal Tom proti své vůli legendou. Začala se o něj zajímat americká televize a noviny. Tehdy poprvé byl nazván „zařikávačem“. Když se to Tom dozvěděl, nebyl tím nadšen, tvrdil, že je spíše právníkem koní než nějakým mystickým čarodějem a používá zdravý rozum než nějaká kouzla (BOŘÁNEK, 2008).

Ke konci svého života se přece jen nechal přemluvit k účasti na kurzech věnovaných přirozeným metodám. Velký podíl na tom měla jeho žena Margaret. Přesto Tom nikdy žádný kurz sám nepořádal, pouze se účastnil jako poradce a pozorovatel. Jeho oblíbenou větou bylo: „*Nedělám to pro lidi, ale pro lepší život koní.*“

Na koni jezdil do osmdesáti pěti let, celý život pil jen vodu nebo džus, napsal několik knih, z nichž nejznámější je *True Unity* (Pravá jednota). Jeho filozofii nenásilného přístupu ke koním přejal a dále šířil jeho bratr Bill Dorrance, který je považován též za jednoho ze zakladatelů Natural Horsemanshipu (BOŘÁNEK, KRÝSOVÁ, 2006).

Obr. č. 2: Tom Dorrance (Zdroj: www.tomdorrance.com, 2012)

2.5.3 Ray Hunt

Ray Hunt (1929 – 2009) se narodil v jihozápadním Idahu, mezi Bruneau a Mountain Home. Jeho otec byl řidič nákladního auta, vozil koně pro různé ranče v okolí. Ray, jeho pět sester a dva bratři byli děti z velké hospodářské krize a peníze byly vzácné.

Ray vyrůstal v tvrdé práci. Narodil se s vrozenou deformitou nohy, přesto však pracoval jako sezónní dělník při šlapání trávy v senážních jamách. Hodiny byly dlouhé a plat byl 33 centů za tunu. Tam Ray zjistil, co znamená bolest.

V devatenácti letech se Rayovi naskytla příležitost pracovat jako honák dobytka na ranči TS v Nevadě. Zde se poprvé setkal s ježděním koní stylem Vaquero (HUNT, 2008).

V roce 1950 se Ray oženil, založil rodinu a práce u koní se stávala stereotypem. Obsedal mladé koně, pracoval s dobytkem, ve volných chvílích se věnoval rodině.

V šedesátých letech mu však do života vstoupil kůň, který změnil jeho život. Byl to čtyřletý valach jménem Hondo, přímý potomek Seabiscuita, slavného dostihového koně. Ray cítil, že Hondo má velký potenciál stát se špičkovým koněm, tak ho za 700 dolarů koupil. Hondo však odmítal spolupracovat pod sedlem, ať se Ray snažil, jak chtěl. Poprosil tedy svého přítele Billa Dorrance, zdali by mu s koněm nepomohl, ten mu však doporučil svého bratra Toma. A tak začala životní spolupráce Raye Hunta s Tomem Dorrancem. Tom pomohl Rayovi s Hondem a ukázal mu úplně jinou metodu práce s koňmi. Metodu, která fungovala a byla daleko rychlejší a zároveň šetrnější ke koním, než tradiční způsob, který do té doby Ray znal. Ray a Hondo vyhráli nebo se vysoko umístili v každé show, kterou v tom roce navštívili, což nebylo špatné na koně, který mohl být málem utracen (KINSEY, 2005).

Tom Dorrance strávil hodně času na rančích v oblasti severní Nevady. Dorrance hledal někoho, kdo by rozuměl jeho komunikaci s koňmi a s jeho prací by mu pomáhal. Když viděl Rayovo ježdění, věděl, že našel toho pravého muže. A tak začala jejich spolupráce a doživotní přátelství. Ray se učil se od Toma Dorrance a začínal formulovat svoji vlastní metodu pro trénink koní a lidí (BOŘÁNEK, 2008).

Ray se vzdal svého snu pořídit si malý ranč, protože zájem o jeho práci začínal být tak velký, že nestačil uspokojovat všechny zájemce, kteří ho žádali o pomoc. Začal pořádat semináře a několikadenní koňské kliniky, později cestoval po USA, Evropě i Austrálii. Napsal knihu *Think Harmony with Horses* (V harmonii s koněm), která byla přeložena i do češtiny (KINSEY, 2005). Ray zemřel 12. 3. 2009 v Texasu, po dlouhé nemoci.

Rayovo učení zasahuje do všech odvětví koňských disciplín. Nenabízí žádný systém ucelených kroků nebo cviků jako například Pat Parelli. Jeho filozofie však nabízí možnost přetvoření celého přístupu k jezdeckví.

2.5.4 Buck Brannaman

Buck Brannaman (*1962) – kovboj z Wyomingu. Držitel několika záznamů v Guinnessově knize rekordů v trikovém lasování, jeden z nejlepších jezdců a trenérů mladých koní, je v současnosti nejzaměstnanějším představitelem NHS (BOŘÁNEK, 2008).

Narodil se v Sheboygan ve státě Wisconsin, ale vyrůstal v Idahu a později v Montaně. V jedenácti letech mu zemřela matka a on vyrůstal s velmi hrubým otcem a později v rodině pěstounů, kteří byli velmi chudí. Aby se uživil, začal jezdit

po Státech a předváděl práci s lasem. Buck našel záchranu v každodenní práci s koňmi. Na svých cestách se potkal s Rayem Hunttem a začal se od něho učit základům Natural Horsemanshipu. Od poloviny devadesátých let křižuje Spojené státy a za dvacet let pracoval s více než desetitisíci koňmi. Trénoval koně pro Rolex Polo team a připravoval nejlepší jezdce pro drezúru i parkúr (BRANNAMAN, REYNOLDS, 2007).

Buck Brannaman je též jeden z největších žijících učitelů Vaquero horsemanshipu, což je styl jízdy na koni vycházející ze starých španělsko – kalifornských tradic (KREINBERG, 2003). Intenzivně po celém světě šíří myšlenku Horsemanshipu a publikuje celou řadu úspěšných knížek a výukových DVD (BOŘÁNEK, 2008). U nás zatím vyšla kniha *Za hlasem ztracených koní (The Faraway Horses)*.

2.5.5 Pat Parelli

Nedá se říct, že je Pat Parelli nejlepší představitel NHS, neboť v těchto sférách již nelze srovnávat úroveň jednotlivých horsemanů, ale určitě je ten nejznámější z nich (BOŘÁNEK, 2008).

Narodil se v oblasti Kalifornského zálivu - v Bay Area. Už od útlého věku byl posedlý koňmi. Když bylo Patovi 13 let, jezdec a traper jménem Freddie Ferrera z Livermore v něm objevil talent pro koně a vzal ho pod svoje křídla. Během léta učil Pata, jak být „přirozený“ u koní, psů a dobytka a jak žít v souladu s přírodou.

Patova kariéra začala jednoduše. Prací ve stájích už od devíti let. Kde byli koně, byl Pat, pomáhající s nadšením s čímkoliv a napínal uši, aby zachytil každou informaci. Dokonce začal rozvíjet vlastní myšlenky o tom, jak vychovávat hříbata a cvičit koně. Dost vyjímečné na malého chlapce (ANONYMUS, 2012).

V sedmnácti letech se Pat pustil do soutěžení na rodeích. Jeho oblíbenou záležitostí bylo ježdění bez sedla. Přirozeností a spoluprací s trenérem Johnem Hawkinsem vyhrál Pat cenu Zelenáč roku v roce 1972. Potom, co sledoval mnoho rodeových jezdců, jak se snaží vyhnout ježdění mimo rodeo, rozhodl se Pat najít život i za hranicemi rodea. Kariéra ve cvičení koní se zdála logickou a on založil firmu zaměřenou na učení nováčků (BOŘÁNEK, KYRÝSOVÁ, 2006).

Potom tři významné události změnily Patův život. Potkal Tonyho Ernsta z Austrálie, který nestudoval jen koně, ale byl také studentem bojového umění Kung-

Fu a hudebníkem. Prostřednictvím Tonyho se Pat učil o vnitřní síle, založené na Kung-Fu principech, o disciplíně, ovládnání těla a mysli.

Dále pak Pat začal pracovat pod poručnictvím Troye Henryho, mistra v ježdění z Clovis, Kalifornie, který se specializoval na trénování a vývoj obou, koně i jezdce, používáním psychologie a komunikace. Troy Henry otevřel Patovi nový svět tím, že mu pomohl pochopit duševní a emocionální procesy koně jako lovného zvířete – kořisti, stejně jako dynamiku jezdeckví a také jak toho využít při výkonu koně. Troy byl netolerantní vůči lidem, kteří nedokázali myslet jako koně, ale když viděl, jak se Pat od základu mění, začal ho učit to, co věděl.

Naposledy se pak Pat zajímal o vývoj mul, aby byly schopné vystupovat jako koně. Muly naučily Pata jak je důležitá opačná psychologie, princip bezpečí a pohodlí, jako jediné skutečné stimuly pro koně a vyvinuly v něm víc porozumění, jak přivést kořist k tomu, co „chce“ aby dělala. Muly ho také naučily trpělivosti. V roce 1980 založil Pat Americkou asociaci mul (ANONYMUS, 2012).

Jednou z největších frustrací, které Pat při cvičení koní zažil, bylo vrácení koní zpět jejich majitelům, kteří většinou ztratili jezdecké schopnosti a porozumění. Přišel na to, že když jezdec nemá dostatek porozumění, kůň bude upadat. Po důkladné sebeanalýze, se nakonec rozhodl, že nemůže pokračovat ve cvičení koní tímto typickým způsobem. Věděl, že musí najít způsob, jak pomoci lidem stát se chápavějšími ohledně koní.

Pat pochopil, že s koňmi je to v podstatě jednoduché, pokud jste porozuměli jejich způsobu myšlení a důvodu proč dělají to, co dělají. Uvědomil si, že pokud lidé dokážou dosáhnout na duševní, emocionální a fyzickou kondici a používat koňskou psychologii pro efektivní komunikaci, budou následovat fantastické výsledky. Úlohou tedy pro Pata bylo stát se efektivním učitelem lidí, aby získali schopnosti, díky kterým byl úspěšný i on (BOŘÁNEK, 2008).

V roce 1983 potkal Pat tři muže, kteří měli největší vliv na jeho život: Tom Dorrance, Ray Hunt a Ronnie Willis. Pat zorganizoval několik přednášek Raya Hunta a strávil mnoho času s Dorrancem i Willisem. Všichni tito pánové se stali Patovými přáteli (ANONYMUS, 2012).

Pat vzbudil zájem, neustále se šířící dál a dál, od východního pobřeží, v celých Spojených státech. Procestoval Austrálii, jeho dalšími cíli byla Kanada, Mexiko, Havaj a Evropa. Dokázal, že jeho systém je univerzální a efektivní pro lidi i koně na všech úrovních.

Pat vytvořil v roce 1988 program „Parelli Horse-Man-Ship“ pro koně a jezdce, který ovlivnil statisíce lidí a koní. Ještě před několika roky téměř nikdo neslyšel o přirozeném jezdecktví. Dnes se Parelliho program přirozeného jezdecktví stal jednou z největších revolucí v jezdecktví, přitahující pozornost lidí ze všech koutů světa. Pat Parelli nijak netají, že jde samozřejmě o velký byznys. Bohužel vidina velkých zisků vede často u některých lidí ke snaze rychle získat instruktorskou licenci Parelli Horse-Man-Shipu a nadále na tomto programu dobře vydělávat. Úroveň jejich znalostí tomuto záměru velmi často odpovídá (BOŘÁNEK, 2008).

Vizí Pata Parelliho je, že jednou termín „přirozený“ nebude muset předcházet slovu „ježdění“. Ježdění nemusí být mechanické nebo násilné, ani člověk nepotřebuje používat strach, zastrašování, úzkost nebo bolest pro cvičení koní. Jeho oblíbená věta je: *„Kdyby všechno, co jsem udělal, bylo naučit vás myslet jako kůň a skutečně rozumět jejich psychologii, měli byste klíče k tomu, jak udělat s koněm cokoli chcete a získat si jejich srdce.“* (ANONYMUS, 2012).

Obr. č. 3: Pat Parelli při tréninku s koněm ve volnosti (Zdroj:www.konete.bg, 2013)

Metoda Pata Parelliho

Celý systém je založen na získávání různých úrovní výcviku (angl. Level). Celkem má Parelliho metoda deset úrovní, ale plně dostačující pro úplné a bezproblémové partnerství s koněm je dosažení prvních čtyř.

- Level 1 je o bezpečnosti a komunikaci, zaměřuje se na rozvoj společného jazyka a budování respektu s koněm na zemi.
- Level 2 je o důvěře a zábavě, učí koně spolupracovat bez přímého kontaktu, kůň se stává více uvolněným zodpovědným.
- Level 3 je o dovednosti a dokonalosti, představuje práci s koněm ve volnosti, je testem důvěry a vazby.
- Level 4 je o základech výkonu - umění jízdy v kontaktu a se sebráním, přitom v uvolněnosti a téměř bez pomůcek - to je jedna z nejtěžších věcí.

Součástí celé výuky je soustava cviků pro koně nazvaná „*Sedm her*“.

1) Přátelská hra

V první řadě jede o to ukázat koni, že mu nechceme ublížit. Kromě prostého hlazení a klidného zacházení konfrontujeme se situacemi, které ho mohou vystrašit, a musíme mu dokázat, že mu nehrozí žádné nebezpečí. Libovolným předmětem drbeme koně po celém těle, omotáváme mu lano klem nohou, přehazujeme ho přes hřbet, hlavu, poskakujeme kolem koně. Trik spočívá v tom, provádět všechny tyto úkony v rytmu, dokud si kůň není jistý, že se toho všeho nemusí bát a sám od sebe klidně stojí. Tuto hru hrajeme opakovaně mezi ostatními hrami, k uklidnění koně a udržení vyváženosti mezi dominancí a přátelstvím.

2) Dikobrazí hra

Koně mají přirozený způsob reakce, který nazýváme " opoziční reflex". Nastupuje, jsou-li chyceni. Je to instinkt, který je nutí útočit proti otěži, proti udidlu, proti tlaku stehem. Je to důvod, proč se stahují a dostávají do nesnází v malých prostorech např. přívěsech na převážení koní - strach z prostoru patří k jejich strategii přežití. Hra na dikobraza učí koně podléhat tlaku. Většina lidí to hned zkouší silou, ale my bychom ho chtěli naučit stálému tlaku, takže se kůň naučí tomuto tlaku odolat tím, že sám ustoupí. Je třeba koně naučit, že tlak pomine, když se opravdu pohne a ne ho následuje. Kůň se dá velmi lehce ovládat, když tento princip pochopí. Tlak vyvíjíme nejprve měkce a pomalu ale ustavičně ho zvyšujeme, dokud kůň nepovolí. Jakmile povolí, pohladíme místo, na které jsme předtím tlačili. Můžeme svého koně ovládat dopředu, dozadu, do stran doprava a doleva, plec i záď pouhým tlakem špiček prstů.

3) Řídící hra

Tuto hru si hrají koně s oblibou celý den. Pohledy, pohybem uší, oháněním ocasem nebo zvedání zadní nohy. To je řeč těla, kterou vyjadřují "když se nepohneš, kousnu tě nebo nakopnu" Tato hra se hraje po dikobrazí hře, protože se kůň musí naučit nejprve podléhat fyzickému tlaku, než začne podléhat tlaku duševnímu. Je to hra na návrhy a sliby. Pokud kůň nenásleduje návrhy, slíbíme mu následky - narazí na fyzický tlak, tedy na vlnící se lano, zvednutou hůlku nebo napřaženou ruku. Nepokusíme se koně uhodit, ale pokud se nepohne, narazí na tento náš tlak. Koně tento rozdíl velmi rychle vycítí! Navrhne-li koni, aby se hnul a on tak neučiní a narazí tudíž na fyzický odpor, pochopí, že musí jít z cesty, jeho úkolem bylo vyhnout se tlaku.

4) Jo-jo hra

Tedy se dostáváme k tomu poslat koně dozadu a dopředu v přímých liniích (na začátku možná ne tak docela přímých). Jo-jo hra přinese vyváženost do vztahu. Postavíme se před koně, rovně zpřímá, kmitáme lanem, dokud kůň necouvne. Začneme lehce, postupně přidáváme na intenzitě, až třeseme s ohlávku a pro koně se to stává nepříjemné. Pokud se kůň pokusí uniknout tomuto pocitu tím, že ustoupí, přestaneme okamžitě s tímto pohybem lana a dáme mu znát, že to udělal správně a dobře. Opět začneme zvolna, zvyšujeme intenzitu, dokud neudělá alespoň krůček a hned přestaneme. Je třeba tento cvik opakovat tak dlouho, dokud to kůň zcela nepochopí. Nyní ho pozveme opět nazpět. Rytmicky přitahujeme lano, tak aby lehce prokluzovalo, dokud k nám kůň o krok nepřistoupí. Až kůň přijde na optimální vzdálenost, uvolníme sebe i lano a koně pohladíme. Opět vyšleme koně vzad, přivoláme ho atd., dokud se nepohybuje zcela volně. V této hře získává kůň respekt a zároveň důvěru.

5) Hra na kruh

Mnoho lidí si myslí, že hra na kruh je pouhé lonžování, ale hra na kruh je mnohem víc. Je to stejným způsobem duševní jako fyzické cvičení, kůň se při něm naučí, že je jeho prací udržovat krok tak dlouho, dokud mu není dán jiný pokyn. Při hře na kruh se kůň naučí vykročit na kruh a obíhat v kroku, klusu a cvalu, zatímco člověk v klidu stojí uprostřed. Tajemství spočívá v tom, nechat koně zcela v klidu, dokud dělá to, co po něm chceme. Pokud sám od sebe něco změní, něco proti tomu podnikneme. Pokaždé, když se zastaví nebo změní krok, přivoláme ho a opět ho vyšleme na kruh. Kůň rychle přijde na to, že je pohodlnější zůstat venku v kruhu.

Když kůň bez pobídky oběhne 2 kola, dokazuje respekt a splnil svůj úkol. Nejpozději po 4 kolech se to pro něj stává nudným.

6) Hra do stran

Čím lépe kůň chodí dozadu a do stran, tím lépe bude dělat i všechno ostatní. Pokud to kůň dosud nikdy nedělal, pošleme do strany nejdříve jeho hlavu, potom zadek, potom opět hlavu, potom zadek až dosáhneme stejnoměrného pohybu a celý kůň jde do strany. Nejdříve použijeme jako pomůcky plotu, aby kůň nemohl jít dopředu. Cílem je, aby se kůň dobrovolně bokem pohyboval kolem plotu. Cvičíme stejnoměrně vpravo i vlevo. Koně mají často jednu "dobrou" a jednu "špatnou" stranu.

7) Prostorová hra

Koně mají od přírody strach z úzkých a uzavřených prostorů. Prostorová hra jim umožní být z tohoto pohledu uvolněnější a odváznější. Postavíme se blízko stěny, tak 4 m a vyzveme koně, aby tímto prostorem prošel. Pro některé koně je již toto samo o sobě těžké. Takovému koni nabídneme prostor 6 m široký. Prostor krok za krokem zužujeme, zatímco kůň získává více a více důvěry v toto cvičení. Nakonec skončíme u cca 90 cm, což odpovídá asi šířce koňského zadku. Dbáme na to, aby na konci uličky to bylo pro koně příjemné, aby měl vždy dostatečně dlouhé lano k běhu. Nakonec koni určíme, zda tento prostor projde, prokluše nebo procválá. Když toto zvládne, nebude napříště problém poslat koně do přívěsu, aniž by někdo musel jít před ním (PARELLI, 2006).

2.5.6 Monty Roberts

Monty Roberts se narodil uprostřed hospodářské krize roku 1935 v malém městečku Salinas v Americe. Oba jeho rodiče pracovali s koňmi. Jeho otec byl cvičitel a jezdecký instruktor. První zkušenost v sedle získal Monty krátce po narození. Vždy, když jeho matka koně krokovala, posadila si malého Montyho před sebe do sedla. Už ve čtyřech letech se zúčastnil svých prvních závodů na koni jménem Zrzek. Na těchto závodech zvítězil nad mnoha staršími dětmi (ROBERTS, 1999).

Montyho život byl těžký, měl přísného a neústupného otce. Tradiční cvičitelé, mezi něž patřil i Montyho otec, postupovali podle metody: udělaš, co ti přikážu, nebo ti způsobím bolest. Jemu se však tahle metoda velmi přičila, ale jeho otec mu po každé řekl, že to jinak nejde (ROBERTS, 2005).

Zlom nastal, když měl pro rodeo přivést divoce žijící mustangy ze Sierry Nevady. Tam pozoroval dnem i nocí divoké koně. Byl si jistý, že musí existovat nějaký přirozený způsob komunikace s těmito inteligentními tvory. Pozoroval vedoucí klisnu stáda, jak vychovává dorůstající hříbata, nebo jak upozorňuje stádo na jakékoliv nebezpečí bez vydání jediného hlásku. Jak je to možné, kladl si otázku. Z těchto všech poznání z volné přírody si uvědomil, že koně mají jakýsi koňský jazyk, který nazval „equus“. Je to jazyk pohybů těla, postavení uší, pohledů, nesení ohonu, výrazu tváře. Jeho znalosti mu dovolily osvojit si dnes již známého mustanga jménem Plachý Hoch (obr. č. 4). Pln dojmů a radosti z tohoto objevu, se vrátil domů. Vyzkoušel tuto metodu na svých koních potajjí, aby se o tom nedozvěděl jeho otec. Metoda u koní fungovala s menšími či většími úspěchy. Nadšení ovšem brzy zkazil přísný otec. Když mu Monty ukázal, že dokáže pracovat s koněm, aniž by ho musel bít a týrat, krutý otec ho okamžitě po zhlédnutí zbil se slovy: „To už nikdy nedělej, ty koně tě zabijí.“. Své partnerství s koňmi navazoval až do otcovy smrti potajmu. Za celý život utržil od otce přes 50 zlomenin. Nic od koní, jen od otce.

Po otcově smrti mohl začít svou metodu šířit mezi veřejnost. Postavil ranč – Ráj pro koně. Svou metodou dokázal navázat přátelství i se srnkou nebo jelenem.

V osmdesátých letech se dostal do Anglie, kam si ho pozvala sama anglická královna Alžběta, která se doslechla o jeho práci bez násilí s koňmi a chtěla, aby pracoval i s jejími koňmi a tím jí dokázal, že jeho metoda je pravdivá. Tím se jeho sláva rozšířila do evropských končin. V ČR dokonce pořádal své vystoupení (ROBERTS, 1999).

Obr. č. 4: Monty Roberts a Plachý hoch

(Zdroj: www.montyrobarts.com, 2012)

Monty Roberts napsal několik knih, z nichž nejznámější *The Man Who Listens to Horses* (Muž, který naslouchá koním) vyšla v roce 1996.

Montyho životním krédem, se kterým objíždí svět, je snaha změnit svět k lepšímu pro koně i pro lidi. V roce 2002 jeho turné vidělo přes 50 000 lidí, v roce 2003 přilákalo přes 225 000 diváků z Velké Británie, Německa, Austrálie, Kanady a USA.

Monty Roberts poslední dobou začíná zkušenosti z práce s koňmi převádět na rozvíjení nekonfliktních mezilidských vztahů, mimo jiné také ve firmách. Mezi 250 firmami, které využily jeho pomoci, jsou mimo jiné IBM, Express, Johnson & Johnson, Disney, Minolta, Hallmark, Volkswagen. Jeho programy jsou využívány při práci s mládeží, se kterou se také často stýká. Jeho znalosti psychologie byly oceněny i u CIA, která mu věnovala certifikát za spoluúčast na výzkumu detektoru lži (BOŘÁNEK, 2008).

2.6 NHS v ČR

Devadesátá léta dvacátého století přinesla rozšíření NHS i do Čech. Nejprve zde začali pořádat na pozvání místních nadšenců kurzy zahraniční lektori, později jak se tento styl výcviku začal šířit i u nás, přibyla řada velmi schopných českých horsemanů. Někteří z nich se proslavili i v zahraničí a jsou velmi uznávanými trenéry u nás i ve světě (BOŘÁNEK, 2008).

2.6.1 Milan Kovář

Milan Kovář se narodil v roce 1970 do velké rodiny na vesnici. Jeho cesta ke koním začala už v dětství na malých farmách v Čechách, později v jízdárnách, ale to nebylo to pravé, vždy ho více lákala jízda v přírodě a tak k tomu hledal cestu.

V roce 1995 Milan odcestoval do Anglie a dostal příležitost pracovat jako podkoní na zámku v Oxfordshire. Zůstal tam celý rok a s koňmi pracoval sedm dní v týdnu. Od konce roku 1996 pobýval ve Spojených Státech Amerických, kde se seznámil s každodenním životem na rančích, s ošetřováním a výcvikem koní a s prací tamních kovbojů v Texasu, Coloradu a v Montaně (JANDOVÁ, 2012).

Cesta za pravým Horsemanshipem však nebyla nijak jednoduchá, tvrdá práce a naslouchání na tréninkových farmách a pracovních rančích. Pracoval na jihozápadě Texasu, u Rio Grande - Národního parku, kde jsou dost drsné podmínky pro život, natož pro farmaření. Lidé tu jsou dost tvrdí, ale za to spolehliví a vědí jak žít v

souladu s přírodou. Velikost takového ranče je 40 000 ha a do nejbližšího města je to 100 - 150 km (KOVÁŘ, 2007).

V začátku se Milan Kovář věnoval mladým koním, které obsedal, ale později došlo i na koně problémové, díky kterým se naučil Horsemanship vnímat hlouběji a muly, díky kterým získal více trpělivosti a systematickosti (JANDOVÁ, 2012).

Uteklo spousty času, učení a tvrdé práce a Milan pomáhal s přípravou koní pro dobytkařské disciplíny. Absolvoval mnoho kurzů Horsemanshipu včetně kurzu Montyho Robertse, Craiga Camerona, Kena Dromgoola a dalších. Ze všech nejvíce však na něj zapůsobil Ray Hunt a jeho cesta k výcviku koní. Jeho slova si vzal Milan k srdci: "*Udělej ty špatné věci obtížnými a správné věci jednoduchými!*" Jsou dvě cesty: "*Když to nejde od hlavy k nohám, musíme od nohou k hlavě.*"

Na kurzu Ray Hunta seděl s instruktory od J. Lyonse, ale i od P. Parelliho a sledovali práci s klisnou bez respektu, byla to nádhera. Když vše skončilo, Ray přijel na koni k ohradě a čekal na dotazy k tématu, v tom se ozvalo: "*Rayi, proč si nesesedneš, vždyť jsi Horseman.*" Ray se usmál a řekl: "*Jednou bych chtěl být Horseman!*". To byla odpověď 74 - letého mistra v komunikaci s koňmi. To Milana velmi oslovilo a toto umění se pro něj stalo studiem, prací a životní cestou. Sám říká: „*Čím více o Horsemanshipu vím, tím více se toho ještě chci naučit a nemá to konce.*“ (KOVÁŘ, 2007).

V současné době Milan Kovář žije na svém Ranči 7M u Českého Dubu. Koně trénuje po celé republice a účastní se i kurzů v zahraničí (JANDOVÁ, 2012).

2.6.2 Jan Bláha

Jan (známější jako Honza) Bláha se narodil v roce 1977 v Jižních Čechách. Koně ho vždy přitahovali, ale blíže se k nim dostal až v devíti letech, kdy se začal učit jezdit na shetlandských ponících. Od té doby uplynulo mnoho času. Po studiu na gymnáziu vystudoval Honza lesnickou nástavbu. Po škole si Honza koupil prvního koně Gastona. Kůň to nebyl nijak jednoduchý. Problémy překonával za pomoci mnoha osobností (BLÁHA, 2012).

Pro Honzu Bláhu byla zlomovým okamžikem účast na kurzu v Písku, který vedl Američan David Lichman. Tento Kalifornčan se věnuje výcviku lidí a koní po celých Spojených státech, je velmi úspěšným instruktorem metody Natural Horsemanshipu podle Pata Parelliho a také neúnavným organizátorem řady osobitých vystoupení s koňmi.

Když uviděl David Lichman Honzovu práci s Gastonem, nic nebránilo tomu, aby jim udělil Level 1. Honzova práce se D. Lichmanovi náramně zalíbila, proto ho v říjnu 2000 pozval k sobě na farmu do Kalifornie.

V USA Honza trénoval kromě Lichmana i u Pata Parelliho. Parelli byl z práce skromného blondáka nadšen. Nabídl mu roční stipendium ve svém studijním programu. V roce 2001 se Honza vrátil kvůli Gastonovi zpět do Čech. Ke konci roku však opět odletěl znovu do Spojených států i s Gastonem (GOTTHARDOVÁ, 2002). Zde intenzivně trénoval sebe, koně i lidi. Po té, co objevil možnost učit koně sebrání bez otěží, se rozešel s názory jeho učitelů a vydal se svoji vlastní cestou. Objevil, že je možné naučit koně sebrání bez použití jakýchkoliv provazů až na úroveň piafy, pasáže, letných přeskoků a piruety (obr. č. 5). Tento objev ovlivnil Honzův přístup k výuce koní a lidí.

Obr. č. 5: Jan Bláha a Gaston

(Zdroj: www.honzablaha.cz, 2012)

Po návratu do Čech se Honza věnuje tréninku podle vlastního výukového plánu, který sám sestavil. Pořádá kurzy a semináře, účastní se největších show po celé Evropě, učí koně i lidi. V roce 2008 koupil se svojí ženou usedlost Srbský dvůr nedaleko Klatov, zde žije se svojí rodinou a svými koňmi (BLÁHA, 2012).

2.6.3 Václav Bořánek

Václav Bořánek se narodil v roce 1963. O tři roky později prvně seděl na koni. Možná, že právě tam mu došlo, že je na světě kvůli koním. Když bylo Václavovi pět let, byl prvně na dostizích s maminkou v Karlových Varech. Na nádraží dostal horečku, ale všichni se shodli v tom, že to bylo tím velkým očekáváním. Tam poprvé poznal lásku k dostihům (BOŘÁNEK, 2008).

Na základní škole nastoupil Václav jako mladý adept do jezdeckého oddílu ve Františkových Lázních. Jeho prvním trenérem a dlouhé roky i velkým vzorem a přítelem byl pan Jaroslav Jiráň. Ten nutil jezdit mladé jezdce zároveň na drezúrních, parkúrových i dostihových koních. To byla pro Václava velká škola.

Po dvou letech vojny nastoupil Václav na závodišti v Lysé jako asistent trenéra Jana a Evy Palyzových. Těžká doba, těžká práce, ale hodně se naučil o koních i lidech. V té době také pracoval společně s dnešním westernovým sedlářem Milanem Nepustilem v jedné stáji. (V sezóně 1986 byli pouze dva na 22 koní – a i přesto skončili v první desítce v šampionátu.)

Mezitím Václav dodělal střední odborné učiliště ve Velké Chuchli (podmínka k vydání profesionální jezdecké licence) a v roce 1987 trenérskou školu v Boskovicích (podmínka k vydání trenérské profesionální licence) (BOŘÁNEK, BOŘÁNKOVÁ, 2012).

V roce 1990 začíná Václav Bořánek svoji kariéru soukromého trenéra. V té době na něj mělo obrovský vliv setkání s Leslie Desmond a kurzy v Holandsku s Rayem Hunttem. Bylo to, jako když někdo pojmenuje přesně to, co celý život u koní cítil. Po těchto kurzech prvně začíná učit to, čemu se později říká Natural Horsemanship.

V roce 1999 Václava kontaktovala Sally Schaefer a odjel na rok do Německa, kde bylo několik velmi drahých arabských klisen. Tyto klisny pocházely z celého světa a byly většinou ve velmi špatném psychickém stavu. Kromě tréninku těchto koní se ještě příležitostně živí jako inseminátor. S majitelkou a stádem arabských koní se stěhuje Václav zpět do Čech. Následující léta se mu daří v chovu i tréninku arabských koní (BOŘÁNEK, 2008).

Najednou se začínalo Václavovi ozývat stále více a více lidí, kteří měli potíže se svým koněm. Dělal pro ně kurzy v hřebčíně a později i začal objíždět všechny ty nešťastné koně a jejich majitele. Cítil, že tahle práce má větší smysl než všechny ty sportovní a chovatelské úspěchy. A tak v roce 2004 se po dlouhých týdnech rozhovorů s paní Sally rozhodl, že v hřebčíně ukončí svou činnost.

Od roku 2007 se Václavu Bořánkovi konečně podařilo proniknout mezi velké horsemany. Zakládá se svojí ženou vlastní tréninkový ranč u Jindřichova Hradce, pořádá kurzy (obr. č. 6), mezitím trénuje v Kalifornii, Nevadě, Texasu a hlavně navazuje velmi přátelský osobní vztah s Richardem Caldwellem a jeho ženou Nancy – což mu otevřelo cestu mezi všechny tradiční tréninkové metody označované jako Vaquero Horsemanship (BOŘÁNEK, BOŘÁNKOVÁ, 2012).

Obr.č. 6: Václav Bořánek a nejmenší účastník kurzu (Zdroj:www.toulcuvdvur.cz,2012)

3. CÍL PRÁCE

Vztah mezi člověkem a koněm je velice důležitý s ohledem na každodenní práci s koňmi. Existují různé metody výchovy a výcviku, které mají za cíl vybudovat mezi člověkem a zvířetem určité sociální postavení. Cílem této práce je popsat přirozené metody, které jsou využívány při výchově a výcviku koní v chovech koní jak v zahraničí, tak i v našich podmínkách.

V praktické části bylo cílem prostřednictvím dotazníkového šetření zjistit využívání jednotlivých přirozených metod výchovy a výcviku v chovech koní v jihozápadních Čechách zejména s ohledem na využívání, plemeno a kategorii koní a na další kritéria.

Mezi dílčí cíle patřilo:

- zjistit rozšíření přirozených metod výcviku koní mezi majiteli koní v jihozápadních Čechách
- stanovit zastoupení jednotlivých plemen koní při využívání těchto metod
- posoudit u lidí, kteří přirozené metody výcviku a výchovy koní používají, subjektivní pocit důvěry a spolupráce mezi nimi a jejich koňmi

Pracovní hypotézy:

- přirozené metody výcviku koní začínají pronikat i mezi majitele koní v jihozápadních Čechách
- tyto metody jsou stále nejvíce rozšířeny mezi majiteli, využívající své koně pouze k rekreačnímu ježdění, významnější rozšíření mezi sportovními jezdci (mimo westernové disciplíny) stále chybí
- většina lidí pracující přirozenými metodami při výcviku koní má pozitivní zkušenosti při řešení problémů v chování koní

4. MATERIÁL A METODIKA

Na základě dostupných literárních zdrojů byla sestavena rešerše problematiky přirozených metod výchovy a výcviku koní, nejznámější metody využívané v ČR i ve světě a jejich představitelé. Dále byl sestaven dotazník zabývající se využitím těchto metod v jihozápadních Čechách.

Podkladovým materiálem pro praktickou část bakalářské práce bylo vyhodnocení dotazníku. Tento dotazník byl vypracován jak v elektronické, tak v tištěné podobě.

V elektronické podobě byl dotazník umístěn od 1. 12. 2012 do 28. 2. 2013 na internetové adrese <http://www.surveio.com/survey/d/M7I9Q5L8M4V1Z1Y2L>. Tato adresa byla dále pomocí e-mailu rozeslána s prosbou o vyplnění respondentům z řad chovatelů a majitelů koní v jihozápadních Čechách.

Dotazník obsahuje 16 otázek, které byly zaměřeny na využívání přirozených nebo tradičních metod dle jednotlivých plemen, kategorií a sportovního využití koní. Na prvních 8 otázkách odpovídali všichni respondenti, na zbylých osm pouze respondenti, kteří používají přirozené metody při výcviku svého koně. U chovatelů a majitelů, kteří přirozené metody výchovy a výcviku koní aktivně používají, pak byla dále zjišťována délka používání, způsob seznámení a osvojení si těchto metod, porovnání tradičních a přirozených metod z hlediska řešení problémů v chování koní a subjektivní pocit zlepšení vztahu mezi člověkem a koněm při používání těchto metod.

Dotazník byl rozeslán 127 respondentům. Na internetu ho však vyplnilo pouze 36 respondentů. Proto byl dále zpracován i v tištěné podobě a následně předán k vyplnění při osobních kontaktech od 1. - 21. 3. 2013. Dohromady dotazník vyplnilo 81 respondentů. Oblast výzkumu je vyznačena na výřezu mapy (obr. č. 7). Dotazník je uveden v příloze práce.

V návaznosti na stanovaný cíl práce byly zpracovány jednotlivé údaje a procentuálně vyjádřena frekvence jejich výskytu. Zjištěné hodnoty byly dále zpracovány grafickou a tabulkovou formou. K tomu byl použit software Microsoft Office 2007 – Word. Z výsledků byly vyvozeny závěry.

Obr. č. 7: Oblast výzkumu

(Zdroj: www.mapy.cz, 2013, upraveno)

5. VÝSLEDKY A DISKUZE

Jihozápadní Čechy jsou svojí polohou a typem osídlení s úspěchem využívány k zemědělské činnosti, a to převážně v živočišné výrobě. Chov koní je již po staletí nedílnou součástí tohoto regionu. Pouze účel chovu se změnil z ryze praktické nutnosti každodenního tvrdého života v této oblasti na zábavu sportovní nebo rekreační. Jen málo lidí dosud využívá koně jako hlavní zdroj obživy. Pomineme-li agroturistiku, zbývá nám pouze práce v lese při těžbě dřeva, kde však kůň zastává stále důležité místo, zvláště v podhorských oblastech jihozápadních Čech, kde je mnohdy použití těžební techniky velmi obtížné (ZAJDOVÁ, 2011).

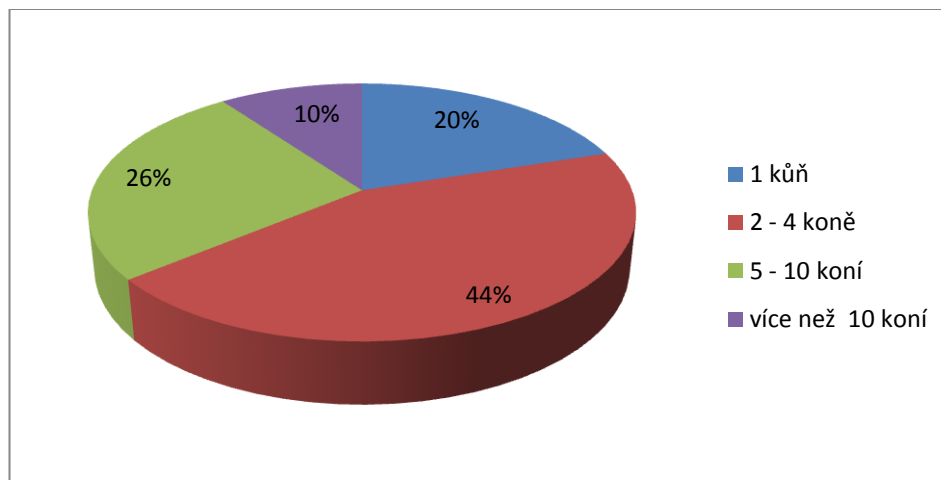
Počty koní v ČR od devadesátých let neustále rostou (73 932 registrovaných koní k 31. 12. 2010) a roste i počet chovatelů koní (MACHEK, GAUDÍKOVÁ, 2010). Bohužel se zvyšujícím se stavem koní se mnohdy koně dostávají k majitelům, kteří nemají patřičné znalosti z oblasti chovu a hlavně výcviku koní. Koně jsou pak drženi v nevyhovujících podmínkách a cvičeni nevhodným způsobem. To vede často ke zbytečnému stresu nebo dokonce bolesti koní. Koně se pak přirozeně brání a dochází k problémovému chování koní vůči svému okolí.

Předcházení potíží a bezproblémový výcvik pro člověka i koně je hlavním smyslem Natural Horsemanshipu. Často však lze novým přístupem ke koni ve smyslu filozofie přirozeného partnerství vyřešit i takové problémové chování koně, které bylo tradičním přístupem téměř neřešitelné.

Výsledky mé práce shrnují poznatky získané vyhodnocením dotazníkového šetření mezi chovateli a majiteli koní a s ohledem na přehlednost jsou utříděny v souladu s jednotlivými otázkami uvedenými v dotazníku.

Otázka č. 1: Kolik chováte koní?

Rozdělení respondentů dle počtu chovaných koní je uvedeno v grafu č. 1.

Graf č. 1: Počty chovaných koní v rámci jednoho respondenta

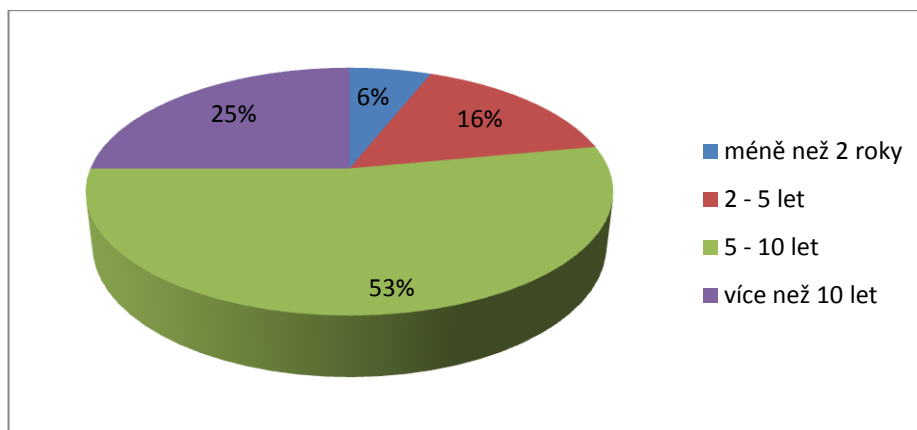
Z grafu je patrné, že největší skupinou respondentů (44%) jsou majitelé, kteří chovají od dvou do čtyř koní. Mezi pěti až deseti koňmi chová 26% respondentů, jednoho koně 20% respondentů a více než 10 koní pak pouze 10% respondentů.

Z uvedených údajů jasně vyplývá, že nejvíce koní je chováno soukromými chovateli v malochovech pro vlastní využití. To ostatně odpovídá i průzkumům, které jsou zpracovávány v rámci celé ČR (MACHEK, GAUDÍKOVÁ, 2010).

Otázka č. 2: Jak dlouho se chovem koní zabýváte?

Délka chovu koní u jednotlivých respondentů je znázorněna v grafu č. 2. Polovina respondentů (53%) chová koně od pěti do deseti let. To je dostatečně dlouhá doba na získání alespoň částečných zkušeností v oblasti chovu i výcviku koní. Déle než deset let se chovem koní zabývá 25% respondentů, dva až pět let koně chová 16% respondentů a méně než 2 roky pouze 6% respondentů.

Obecně lze z výsledků dotazníku vyvodit, že majitelé, kteří vlastní pouze jednoho koně, se zabývají chovem koní kratší dobu, než majitelé více koní a současně, že čím více koní jeden chovatel má, tím delší dobu se věnuje chovu koní.

Graf č. 2: Délka chovu koní u jednotlivých respondentů

Otázka č. 3: Jaké plemeno/plemena koní chováte?

V tabulce č. 1 je vidět rozdělení jednotlivých plemen dle počtu chovatelů. Velké zastoupení má mezi respondenty český teplokrevník a velké množství kříženců. Významněji zastoupena jsou též v ČR relativně krátce chovaná americká plemena (quarter horse, appaloosa, paint horse) a anglický plnokrevník, následují nenáročná plemena (hafling, pony, hucul) a chladnokrevníci (norik, českomoravský belgik). Ostatní plemena jsou zastoupena spíše okrajově.

Je třeba uvést, že 54 respondentů chová dvě nebo více plemen koní. Tudíž poslední sloupec udává hodnotu, kterou tvoří počet chovatelů chovající určité plemeno vzhledem k celkovému počtu respondentů.

Plemeno	Počet chovatelů	% respondentů
Český teplokrevník	24	30%
Kříženec	19	24%
Hafling	11	14%
Quarter horse	10	12%
Anglický plnokrevník	9	11%
Norik	7	9%
Hucul	6	7%
Ostatní pony	5	6%
Shetlandský pony	4	5%
Paint horse	4	5%

Shagya arab	3	4%
Appaloosa	3	4%
Českomoravský belgický kůň	3	4%
Hanoverský kůň	2	2%
Sportovní jezdecký pony	2	2%
Fríský kůň	2	2%
Klusák	2	2%
Fjordský kůň	2	2%
Kabardinský kůň	1	1%
Trakénský kůň	1	1%
Achaltekinský kůň	1	1%
Lipicán	1	1%

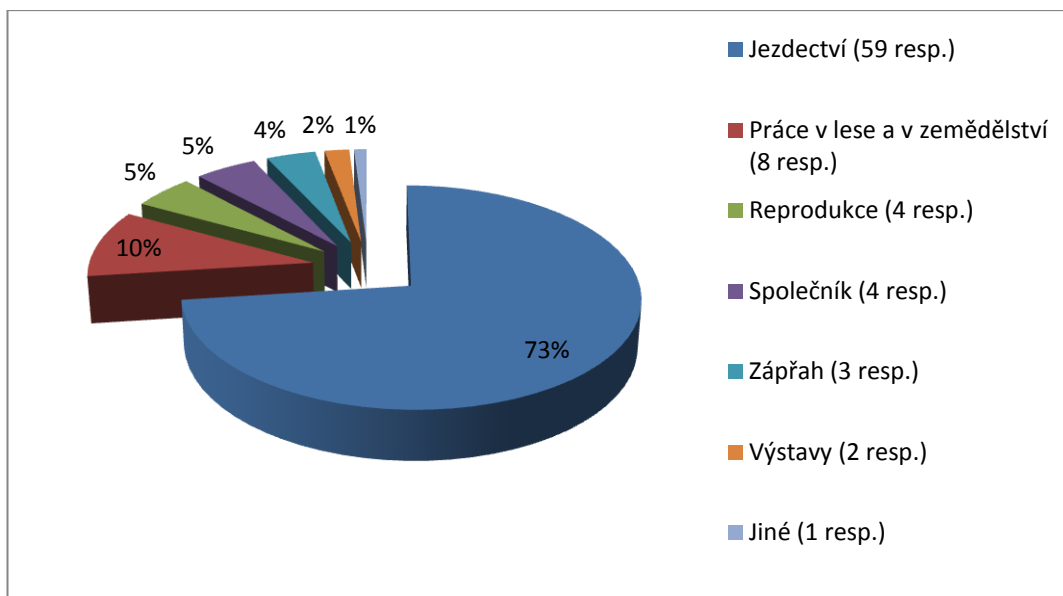
Tabulka č. 1: Rozdělení plemen koní dle počtu jednotlivých chovatelů

Otázka č. 4: K čemu svého koně převážně využíváte?

Téměř 3/4 respondentů (73%) chová koně dle očekávání převážně pro jezdecké využití. Při práci lese nebo v zemědělství používá své koně 10% respondentů. To, že je tato kategorie druhá nejvíce zastoupená, je do jisté míry dáno polohou a typem oblasti, kde byl výzkum prováděn. Mnoho lidí je zde zaměstnáno při těžbě dřeva.

Pouze pro účel reprodukce nebo pouze jako společníka chová koně 5% respondentů. Zápřeži jako hlavní náplní jejich práce s koňmi se věnují 4% respondentů, pro výstavní účely chovají koně jen 2% respondentů. Jeden respondent chová koně pro jiné účely, konkrétně pro čerpání dotací.

Do kategorie společník jsou často řazeni i koně, kteří jsou nezpůsobilí pro práci pod sedlem nebo k jiné práci nejen kvůli zdravotním problémům, ale též kvůli problémům povahovým. Tito koně byli v minulosti chováni v nevhodných podmínkách nebo neodborně cvičeni, popř. mají jiné negativní zkušenosti s člověkem a často odmítají jakoukoliv spolupráci. Majitelé nechtějí dát tyto koně utratit a tak si je nechávají na dožití nebo se je snaží za symbolickou cenu prodat. HUNT (2008) uvádí, že u těchto koní je velmi vhodné začít s používáním přirozených metod komunikace, hodně problémů lze vyřešit nebo alespoň zmírnit.

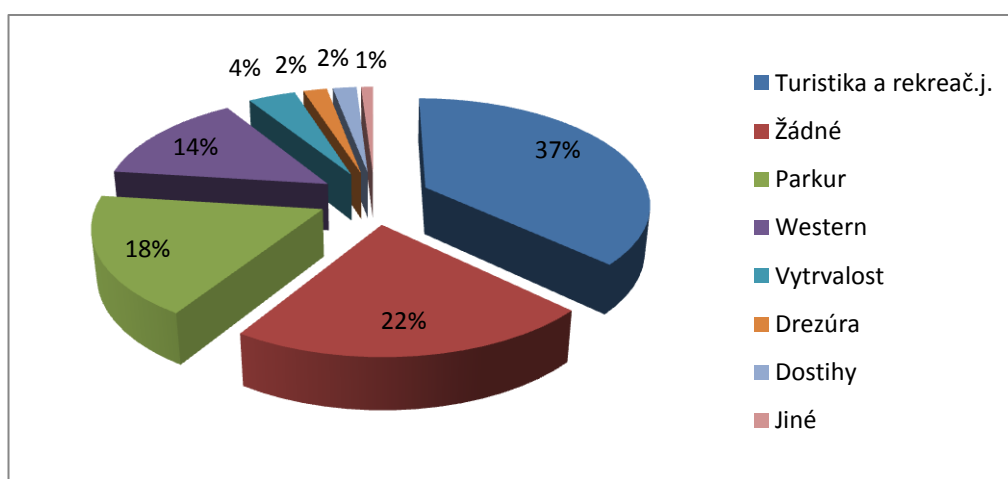

Graf č. 3: Účel chovu koní respondentů

Otázka č. 5: Jakou jezdeckou disciplínu se svým koněm provozujete?

Využití koní respondentů dle jednotlivých jezdeckých odvětví zobrazuje graf č. 4. Bylo možno zvolit i více odpovědí, žádný respondent však tuto možnost nevyužil.

Nejvíce se respondenti věnují se svým koněm turistice a rekreačnímu ježdění 37%. Druhou procentuálně největší výsečí grafu je kategorie „žádné“, tito respondenti chovají koně pro jiné než jezdecké účely, což vyplývá i z grafu č. 3.

Graf č. 4: Rozdělení jednotlivých jezdeckých disciplín

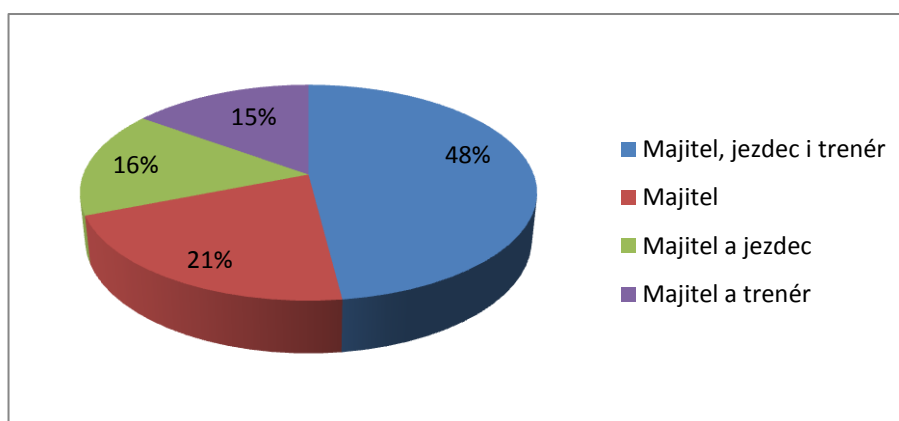
Nejoblíbenější jezdeckou disciplínou je v ČR stále parkurové skákání, což je vidět i ze vzorku respondentů (18%). Dalším postupně se rozvíjejícím odvětvím jsou westernové disciplíny, věnuje se jim 14% respondentů, vytrvalost (endurance) však

preferují pouze 4% respondentů. Drezúrou a dostihy se zabývají pouze 2% respondentů. Jeden respondent označil odpověď „jiné“ a doplnil, že se věnuje se svými koňmi hipoterapii. Všestrannosti, která je někdy nazývána královnou jezdeckého sportu, se jako disciplíně nevěnuje žádný respondent.

Otázka č. 6: Jste současně též jezdcem nebo trenérem svého koně?

ROBERTS (2005) uvádí, že správný výcvik koně je nejdůležitějším předpokladem pro vybudování bezkonfliktního vztahu mezi člověkem a jeho koněm. Avšak neméně důležitou součástí je i trénink člověka, a to nejen jezdce, ale i všech lidí, kteří s koněm zacházejí. Práce pod vedením trenéra je vždy efektivnější a snazší, než práce metodou pokusu a omylu, nehledě na to, že omyly při práci s koněm mohou být nebezpečné. Přirozené metody výcviku koní jsou šetrným a vysoce účinným způsobem, jak koně vycvičit a zároveň s ním navázat kvalitní vztah.

Rozdělení respondentů podle toho, jestli jsou též současně jezdcem nebo trenérem svého koně je vyjádřeno v grafu č. 5.

Graf č. 5: Rozdělení respondentů podle osoby jezdce a trenéra

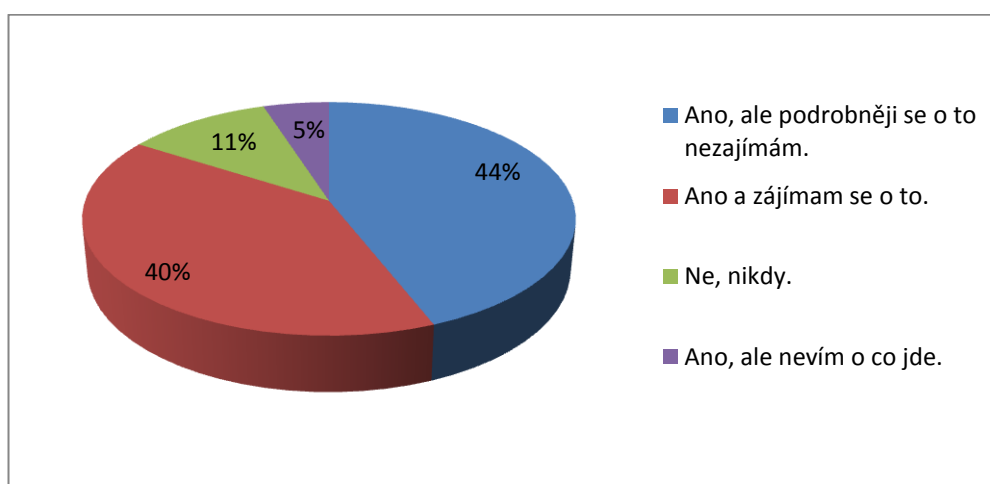
Současně svého koně jezdí i trénuje téměř polovina (48%) dotázaných. Pouze majitelem je 21% respondentů. Z formulace odpovědi nelze zjistit, jestli jejich koně trénuje někdo jiný nebo jestli v současnosti nejsou trénováni vůbec. Pouze jezdcem je 16% respondentů, kteří jsou buď trénováni současně se svým koněm, nebo jim koně trénuje jiná osoba. Svého koně si trénuje, přestože na nich nejezdí, 15% respondentů. Jsou to převážně majitelé poníků, tažných plemen koní a lidé věnující se pouze chovu nebo výstavám.

Než kdokoliv začne cvičit koně, měl by si být vědom toho, že nejprve musí zvládnout jednotlivé lekce teoreticky sám, než je bude chtít po svém koni. I pro zkušeného jezdce je pak velmi důležité se občas zúčastnit výcviku pod vedením jiného trenéra.

Otázka č. 7: Už jste někdy slyšel/a o přirozených metodách výcviku koní (Natural Horsemanshipu)?

Všeobecné povědomí o přirozených metodách výcviku koní u respondentů zjišťuje otázka č. 7 a výsledky zobrazuje graf č. 6.

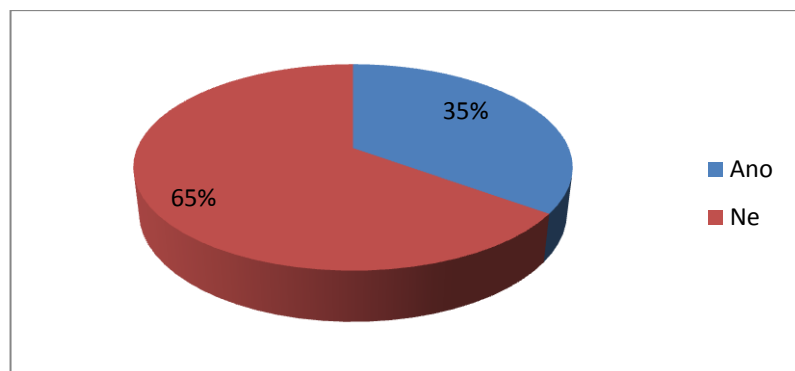

Graf č. 6: Povědomí respondentů o metodách přirozeného výcviku koní

O přirozených metodách výcviku koní již někdy slyšela téměř většina respondentů (95%). 11% z nich však neví, co tento výraz znamená, popřípadě čím se tyto metody výchovy a výcviku zabývají. Přestože 44% dotázaných ví, o co se v těchto metodách jedná, více se o přirozený výcvik nezajímá a ani ho samozřejmě nepraktikuje. Překvapivě 40% respondentů již někdy o Natural Horsemanshipu slyšelo a o toto téma se aktivně zajímá.

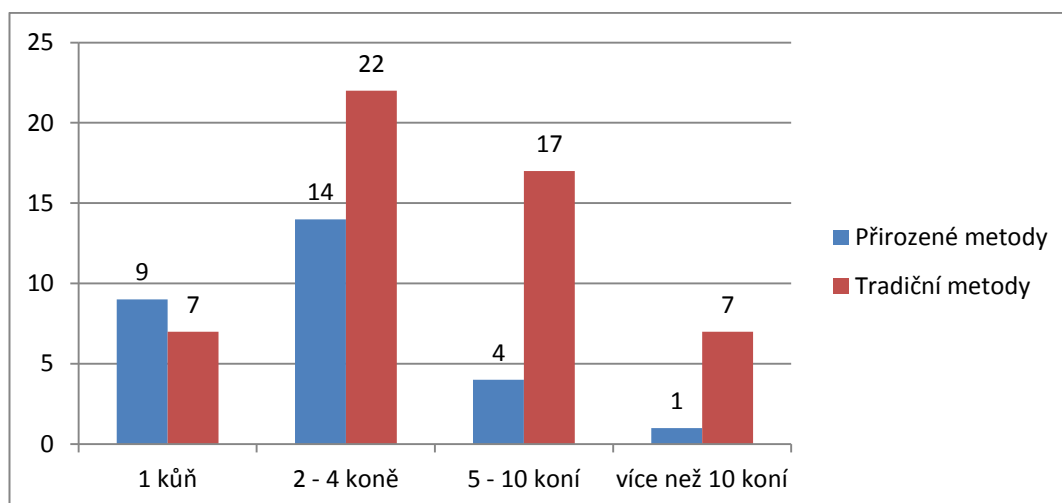
Otázka č. 8: Používáte přirozené metody při výcviku Vašeho koně?

Stěžejní otázka celého dotazníku byla, zdali respondenti využívají přirozených metod při výcviku jejich koně. Většina dotázaných (53 respondentů) metody přirozeného výcviku koní v praxi nepoužívá, pouze 28 respondentů se těmto metodám věnuje i v praxi při výcviku jejich koně, tito respondenti všichni využívají koně pro jezdecké účely. Výsledky v procentech přibližuje graf č. 7.

Graf č. 7: Využívání přirozených metod při výcviku

Z hlediska počtu koní tyto metody aktivně používají spíše majitelé menšího počtu zvířat (graf č. 8). To je nejspíš způsobeno představou, že metody přirozené komunikace jsou časově náročné a majitel většího počtu zvířat nemá možnost věnovat tolik času každému zvířeti individuálně. Paradoxem je, jak uvádí ROBERTS (1999), že naopak Natural Horsemanship zkracuje dobu výcviku oproti tradičním metodám, neboť kůň ochotněji spolupracuje a rychleji chápe, co po něm trenér žádá a předcházením problémů v delším časovém horizontu časem nutným k výcviku koně i lépe disponuje. Samozřejmostí je ale poctivá a intenzivní práce.

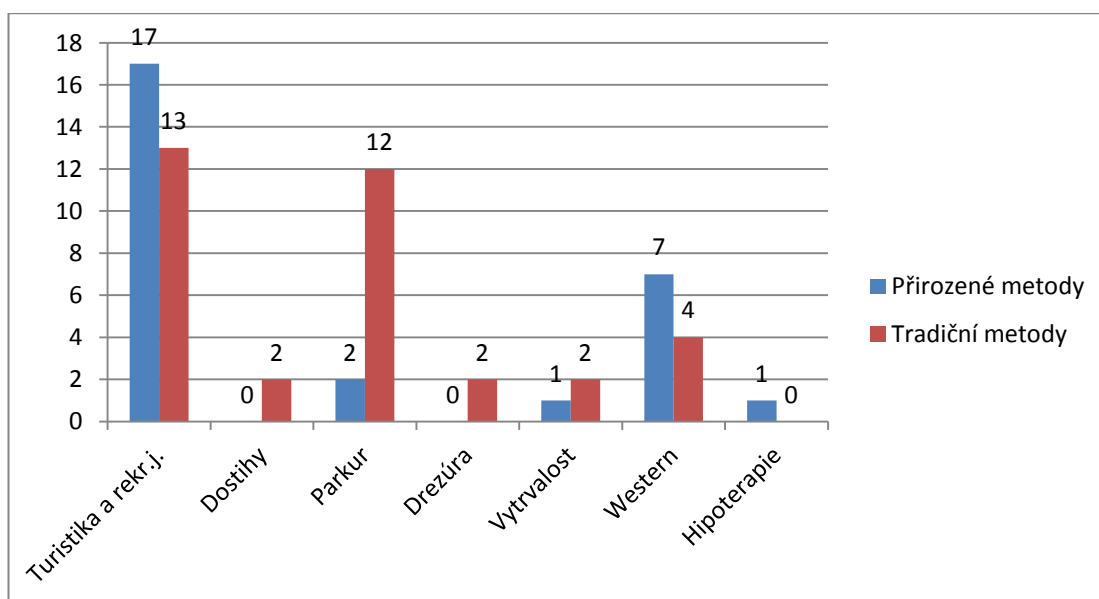
Graf č 8: Využívání přirozených metod vzhledem k počtu koní

Jednotlivá plemena trénovaná metodami Natural Horsemanshipu (NHS) ukazují tabulka č. 2. Není překvapením, že plemena respondentů trénovaná pomocí přirozených metod jsou plemena nejčastěji používaná pro westernové disciplíny.

Plemeno	Počet chovatelů využívající NHS	Plemeno	Počet chovatelů využívající NHS
Quarter horse	8	Paint horse	2
Kříženec	6	Hucul	1
Český teplokrevník	4	Norik	1
Hafling	3	Fjordský kůň	1
Appaloosa	3	Kabardinský kůň	1
Ostatní pony	3	Shetlandský pony	1
Anglický plnokrevník	2	Shagya arab	1

Tabulka č. 2: Plemena trénovaná metodami NHS

S westernovým ježděním se do ČR také Natural Horsemanship poprvé dostal. I jinde ve světě byl nejdříve používán jezdci a trenéry westernu (BOŘÁNEK, 2008). Oblibu přirozených metod u tohoto jezdeckého stylu ostatně ukazuje i graf č. 9, kde vidíme přehled jednotlivých jezdeckých odvětví v souvislosti s používáním Natural Horsemanshipu.

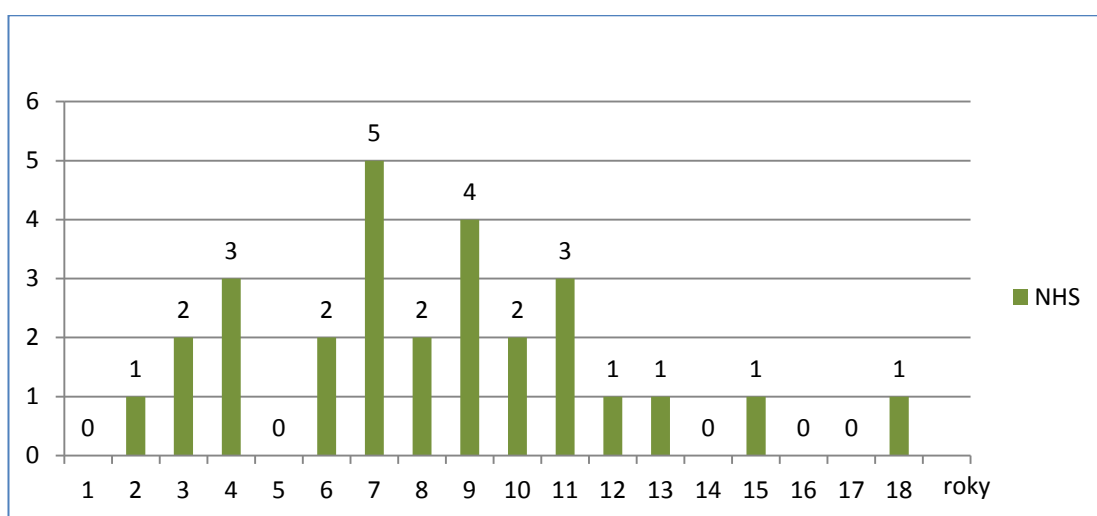
Graf č. 9: Využívání přirozených metod v rámci jednotlivých disciplín

Z uvedeného vyplývá, že westernové ježdění je jediná sportovní disciplína, kde se významněji Natural Horsemanship při výcviku koní využívá. S těmito metodami jinak pracují téměř výhradně majitelé koní, kteří se věnují pouze turistickému a rekreačnímu ježdění.

Další otázky (9 – 16) vyplňovali v dotazníku dle instrukcí pouze respondenti, kteří aktivně využívají Natural Horsemanship při výcviku. Těchto respondentů bylo pouze 28. Všechny procentuální údaje proto dále vycházejí z tohoto počtu.

Otázka č. 9: Jak dlouho již používáte přirozené metody při výcviku koní?

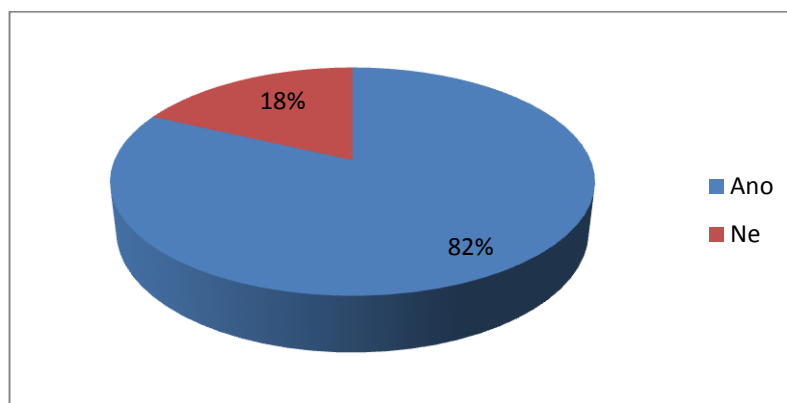
Metody přirozené komunikace jsou v ČR relativně nové, proto se i používají poměrně krátkou dobu. Délku používání v závislosti na počtu respondentů nám zobrazuje graf č. 10.

Graf č. 10: Délka používání NHS

Otázka č. 10: Používal/a jste předtím tradiční metody výchovy a výcviku koní?

Rozdělení respondentů na ty, co dříve používali tradiční metody výcviku a ty, co od začátku používají Natural Horsemanship je znázorněno v grafu č. 11.

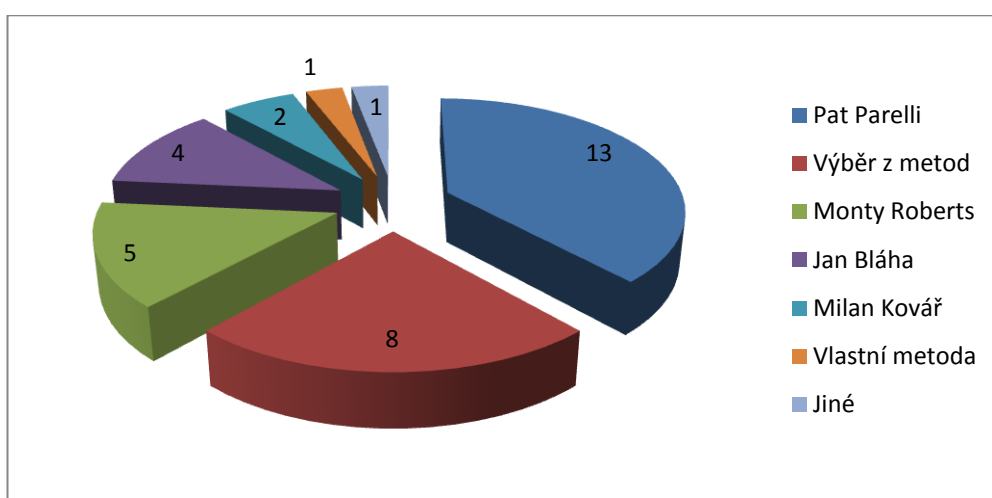

Graf č. 11: Dřívější použití tradičních metod

Z výsledků je vidět, že převážná většina dotázaných (82%) se ve své dřívější praxi setkala s používáním tradičních metod. Pouze 18% respondentů nikdy tradiční metody při výcviku nepoužívalo.

Otázka č. 11: Jakou metodu přirozeného partnerství při výcviku používáte?

Respondenti v této otázce měli na výběr mezi metodami nejznámějších horsemanů, popřípadě mohli zvolit kombinaci uvedených metod nebo svoje vlastní metody. Pouze jeden respondent vyplnil odpověď „vlastní metoda“, více možností vybrali 3 respondenti. Počet jednotlivých používaných metod zobrazuje graf č. 12.

Graf č. 12: Používané metody NHS

Nejvíce používanou metodou je Parelliho metoda (46% resp.). BOŘÁNEK (2008) uvádí, že tato metoda je v Čechách nejznámější a též nejvíce používaná. Je to způsobeno jednak tím, že je nejvíce komerčně propagovanou metodou a jednak byla u nás využívána jako první metoda NHS, včetně pořádání prvních kurzů.

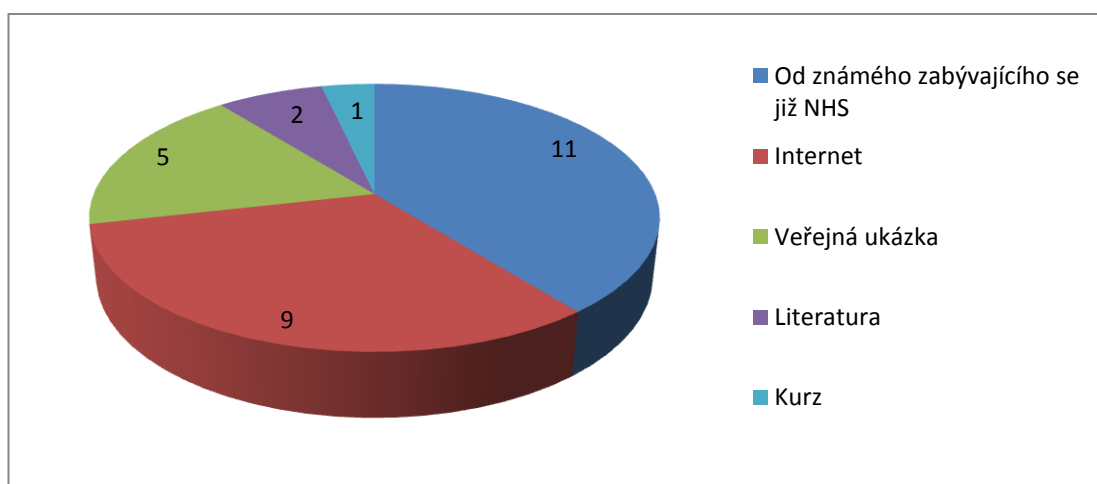
Výběr jednotlivých postupů z různých metod NHS pro svoji potřebu zvolilo 29% respondentů. Klady tohoto tréninku vidím v tom, že tyto respondenti přemýšlí nad tréninkem svého koně a celý výcvik i jednotlivé lekce přizpůsobují přesně potřebám svého koně.

Z českých horsemanů je nejvíce respondenty vytěžován Jan Bláha a jeho metoda (14%). Bláhovo působíště se nachází v oblasti, kde byl výzkum prováděn, což samozřejmě může ovlivnit výsledky dotazníku, neboť respondenti to mají k němu nejbližší. Odpověď „jiné“ zvolil jeden respondent, tento chovatel používá metodu Klause Hempflinga.

Klaus Ferdinand Hempfling (*1957) je německý horseman, žijící v současnosti v Dánsku. Základem jeho práce s koňmi je důkladné posouzení psychiky a rozbor povahy koně. Jeho priority výcviku jsou zachovat koni svobodu, volnost duše, umožnit koni být koněm. Obdivuhodná je jeho schopnost řeči těla, propracované tělesné signály, kterými s koňmi hovoří a dokáže zaujmout jejich pozornost, získat si jejich důvěru. Při práci se Hempfling specializuje na koně agresivní a na hřebce. Vydal několik knih (WEBSTEIN, 2013).

Otázka č. 12: Jak jste se o používání přirozených metod při výcviku koní dozvěděl/a?

První informace o možnosti využití přirozených metod při výcviku se k respondentům dostávali různými cestami. Graf č. 13 znázorňuje jejich rozdělení.

Graf č. 13: Zdroj informací o NHS

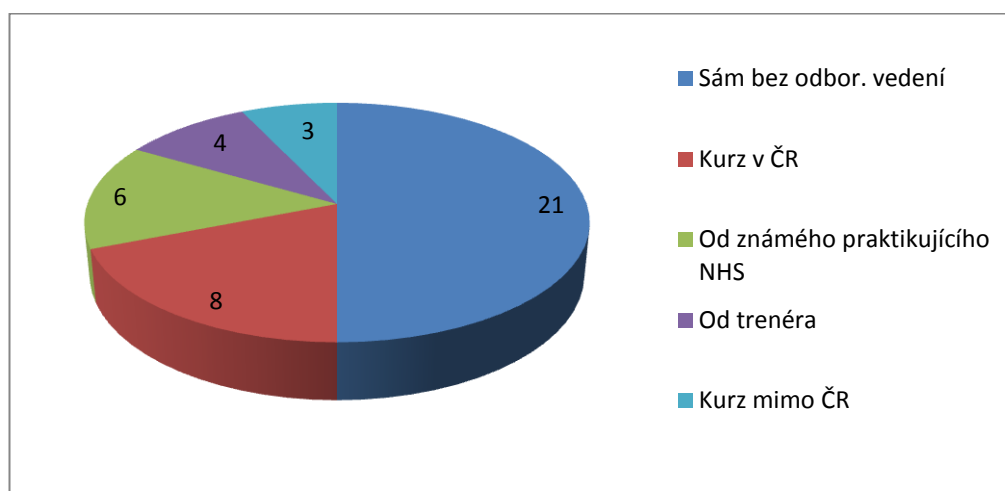
Nejdůležitějším zdrojem prvních informací jsou stále přátelé a blízké osoby respondentů (39%). Druhým největším zdrojem je internet (32%). V současnosti lze na internetu dohledat mnoho stránek a odkazů zabývajících se přirozenými metodami výcviku koní. Převážná většina je však v angličtině. Nezanedbatelným zdrojem jsou i různé veřejné ukázky a vystoupení (18%). Zvláště v počátcích Natural Horsemanshipu u nás to bylo jedno z mála míst, kde se mohli lidé zabývající se chovem koní s těmito metodami poprvé na vlastní oči v praxi setkat.

Dalším pramenem informací je odborná literatura a kurzy, ze sdělovacích prostředků ani z jiných zdrojů se o NHS nedověděl žádný respondent.

Otázka č. 13: Kde jste se naučila používání přirozených metody výcviku?

Graf č. 14 zobrazuje rozdělení jednotlivých míst, kde se respondenti zdokonalili v praktickém používání přirozených metod výcviku. Patnáct respondentů zvolilo dvě a více odpovědí.

Nejvíce respondenti čerpají informace z vlastních zdrojů a učí se sami, popřípadě se ještě občas zúčastňují nějakého kurzu u nás i v zahraničí (21 dotázaných). Z kurzu v ČR čerpá praktické dovednosti 8 respondentů, od známých, kteří aktivně používají metody NHS, 6 respondentů. Od svého trenéra se učí 4 respondenti, získat zkušenosti na kurz nebo na stáž do zahraničí jeli pouze 3 respondenti. Jinou metodu nezvolil žádný z dotázaných.

Graf č. 14: Získání praktických zkušeností respondentů

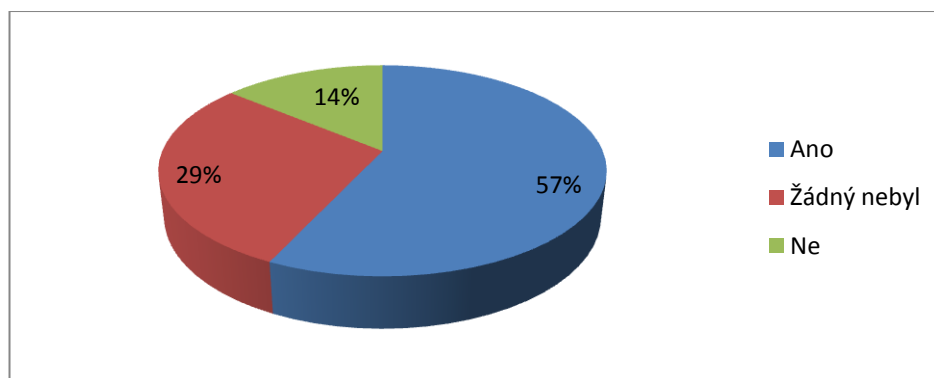
Možností, kde se mohou majitelé koní seznámit s praktickým používáním přirozených metod je v současné době dostatečné množství. Jsou pořádány kurzy s koňmi i bez koní pod vedením českých i zahraničních trenérů, je možnost navštívit trenéry osobně v místě jejich působení, mnohdy však za nemalé peníze. A tak mnoho českých chovatelů a jezdců volí kompromis, účastní se jen několika tréninkových lekcí a dál postupují jako samouci dohledáváním podrobností v literatuře nebo na internetu, popřípadě sdílením s přáteli, či cestou pokus – omyl. Bohužel ne vždy tento přístup vede ke kvalitním výsledkům.

Otázka č. 14: Pomohly Vám přirozené metody výcviku vyřešit problém v chování u Vašeho koně, pokud nějaký byl?

Graf č. 15 udává poměr mezi majiteli, kterým metody přirozeného partnerství pomohly vyřešit nějaký problém u jejich koně, majiteli u kterých se problém vyřešit nepovedlo a majiteli, kteří se svým koněm žádný problém neměli. Největší skupinou jsou respondenti, kterým se problém vyřešit podařilo (16 resp.), u 8 respondentů žádný problém nebyl a u 4 koní se problém vyřešit nepodařilo.

Respondenti uváděli jako vyřešené tyto problémy:

- neochota k práci
- agresivita
- nezvladatelnost pod sedlem
- neovladatelnost na vodítku
- citlivost při čištění
- problém s dětmi
- strach při překonávání vody
- nakládání do přepravníku
- panika z hudby na závodech

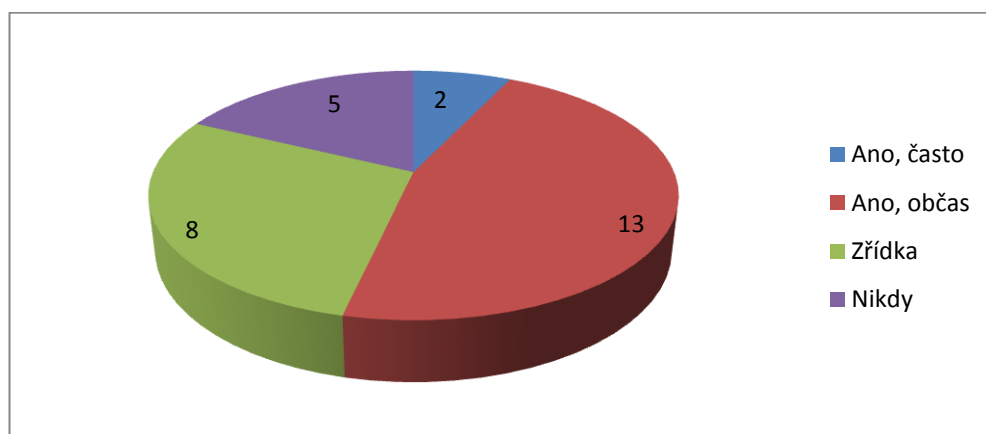
Graf č. 15: Vyřešení problémů v chování koní

Problémy v chování koní bývají častou příčinou, proč se lidé uchylují k používání přirozených metod výchovy a výcviku, když tradiční metody selžou. Pod odborným vedením lze opravdu v mnoha případech tyto problémy odbourat nebo aspoň snížit na únosnou mez. Je však třeba si uvědomit, že daleko důležitější je prevence. Celá filozofie Natural Horsemanshipu je postavená na systému výcviku u kterého by k problémům při správném provádění vůbec nemělo dojít (BENDA, BENDOVI, 2009).

Otázka č. 15: Dostal/a jste se někdy do konfliktu se zastánci tradičních metod při výcviku Vašeho koně přirozenými metodami?

Vzájemná rivalita některých zastánců tradičních a přirozených metod je jistě známá každému, kdo se Natural Horsemanshipem zabývá. Graf č. 16 znázorňuje počet respondentů, kteří mají zkušenosti s tímto problémem.

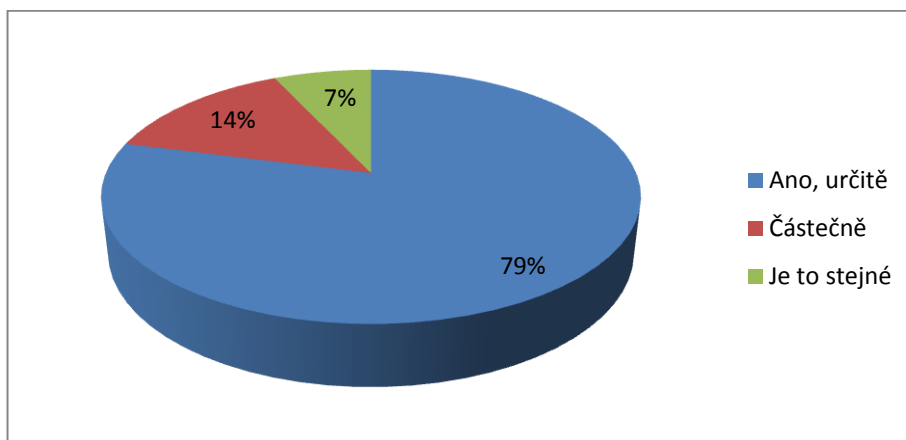
Graf č. 16: Frekvence konfliktu se zastánci tradičních metod

BOŘÁNEK (2008) uvádí, že bohužel stále existuje mnoho zastánců tradičních metod, kteří Natural Horsemanship odsuzují jako „neprofesionální“ cestu při výcviku koní. Spousta lidí z této kategorie však posuzuje tento systém podle jeho některých představitelů, kteří si z této filozofie udělali výhodný byznys nebo podle rádo by horsemanů, kteří však nemají potřebné znalosti a zkušenosti a tudíž jejich práce s koněm má od skutečných přirozených metod výcviku velmi daleko. To ale není chyba NHS, ale egoismus lidí, kteří ho využívají ne pro dobro koní, ale pro svou slávu a obohacení. To na tom ale nic nemění, že dobře používaný Natural Horsemanship je vynikající systém výchovy koně.

Otázka č. 16: Myslíte si, že se od té doby, co používáte přirozené metody při výcviku, důvěra a spolupráce mezi Vámi a Vaším koněm zlepšila?

Subjektivním hodnocením vztahů mezi majitelem a jeho koněm se zabývá poslední otázka a výsledky znázorňuje graf č. 17. Většina majitelů (79%) si myslí, že se vztahy s jejich koněm při používání přirozených metod určitě zlepšily. Že se tyto vztahy zlepšily pouze částečně nebo jen v některých oblastech si myslí 14% respondentů. Vztahy na stejné úrovni jako před používáním tradičních metod má se

svým koněm 7% respondentů. Žádný z dotázaných si nemyslí, že se vztahy mezi ním a jeho koněm zhoršily.

Graf č. 17: Zlepšení vztahů mezi koněm a majitelem

Natural Horsemanship je metoda výcviku koní, která je založena na komunikaci a způsobu vzájemného porozumění mezi člověkem a koněm a měla by mezi nimi vést k navození důvěry a spolupráce (BOŘÁNEK, BOŘÁNKOVÁ, 2012).

6. SOUHRN A ZÁVĚR

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zjistit využití přirozených metod výchovy a výcviku koní. Na základě dostupných literárních zdrojů byla sestavena literární rešerše, kde byl popsán význam, historie a vývoj Natural Horsemanshipu a hlavní směry a metody přirozené komunikace jak v Čechách, tak v zahraničí.

Druhá část práce se zabývala konkrétním využitím metod Natural Horsemanshipu v jihozápadních Čechách. Pomocí dotazníků byl proveden průzkum a výsledky byly zpracovány do grafů a tabulek. Dotazník vyplnilo 81 respondentů.

Z dotazníkového šetření vyplynulo, že nejvíce respondentů chová mezi dvěma až čtyřmi koňmi a chovem koní se zabývá pět až deset let. Nejčastěji chovanými plemeny jsou český teplokrevník, kříženci, hafling a quarter horse, přičemž téměř dvě třetiny respondentů chová více než jedno plemeno. Nejčastěji jsou koně respondentů využíváni pro jezdecké účely, druhým důvodem chovu jejich koní je práce v lese a v zemědělství.

Velké množství respondentů se věnuje pouze turistickému nebo rekreačnímu jezdeckému, nejoblíbenější soutěžní disciplínou je pak parkurové skákání a westernové disciplíny. Polovina respondentů současně jezdí i trénuje své koně sama. O metodách přirozeného partnerství někdy slyšela většina respondentů, více než třetina se o tyto metody aktivně zajímá. V praxi však tyto metody používá pouze 28 respondentů (35% z celkového počtu dotázaných).

Chovatelé, kteří využívají při výcviku metod Natural Horsemanshipu vlastní převážně menší počet koní (od jednoho do čtyř zvířat), a nejčastěji vlastní plemena koní quarter horse, hafling, český teplokrevník, appaloosa a křížence. Z jezdeckých disciplín se pak příznivci Natural Horsemanshipu věnují turistice a rekreačnímu ježdění a westernovým disciplínám. Využití NHS je v jiných disciplínách jezdeckého sportu velmi omezené. Doba, kterou se respondenti věnují aplikování přirozených metod při výcviku, je průměrně 5 -7 let. Nejčastěji používaným systémem je metoda Pata Parelliho.

Téměř všichni respondenti před používáním přirozených metod výcviku používali metody tradiční. Jako hlavní zdroj, kde se dotázaní poprvé dozvěděli o existenci NHS, uvádí respondenti známé a přátele, kteří již tuto filozofii znali. Převážná většina respondentů se učí metody přirozené komunikace sama, někteří navštěvují tuzemské kurzy a malá část se učí od zkušenějších známých.

Co se týká řešení problémů u koní, většina respondentů přiznává, že jim Natural Horsemanship pomohl vyřešit nějaký konkrétní problém s jejich koněm, pokud nějaký byl. Nejčastějším vyřešeným problémem byl například strach z různých podnětů, agresivita koní a neovladatelnost ze země i ze sedla.

Skoro všichni respondenti se někdy dostali do konfliktu se zastánci tradičních výcvikových metod. Pouze pět respondentů se nikdy s takovou situací nesetkalo. Subjektivní zlepšení důvěry a spolupráce udávají téměř všichni respondenti využívající přirozených metod při výcviku a výchově koní (22 respondentů udává výrazné zlepšení, 4 respondenti udávají zlepšení pouze v nějaké oblasti, 2 respondenti uvádějí stejný stav a zhoršení vztahů se svým koněm neudává žádný z dotázaných).

Na závěr lze říci, že všechny tři pracovní hypotézy byly potvrzeny.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. ANONYMUS (2012): Pat and Linda Parelli [online]. c 2012 [cit. 2012-12-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.parellinaturalhorsetraining.com/pat-and-linda-parelli-natural-horse-trainers/>>
2. BENDA, J., BENDO VÁ, I. (2009): Výcvik koní [online]. c 2012 [cit. 2012-12-02]. Dostupný z WWW: <<http://vycvikkoni.freepage.cz>>
3. BIRKE, L. (2007): Learning to Speak Horse: The Culture of "Natural Horsemanship". *Society and Animals*, 15: 217–239.
4. BLÁHA, J. (2012): Honza Bláha [online]. c 2013 [cit. 2013-01-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.honzablaha.cz>>
5. BOŘÁNEK, V. (2008): Horsemanship – přirozené jezdectví. Harmony, Jindřichův Hradec, 98 s. ISBN 80-903484-1-7
6. BOŘÁNEK, V., BOŘÁNKOVÁ, B. (2012): Ranch 28 [online]. c 2013 [cit. 2013-02-03]. Dostupný z WWW: <http://www.horsemanship.cz/ranch/?page_id=346>
7. BOŘÁNEK, V., KRÝSOVÁ, B. (2006): Zařikávači koní. Harmony, Jindřichův Hradec, 96 s. ISBN 80-903484-2-4
8. BRANNAMAN, B., REYNOLDS, W. (2007): Za hlasem ztracených koní. Harmony, Jindřichův Hradec, 160 s. ISBN 978-80-903484-3-1
9. DOBRORUKA, J., KHOLOVÁ, H. (1992): Zkrocený vládce stepi. Panorama, Praha, 256 s. ISBN 80-7038-229-5
10. DRAPEROVÁ, J. (2003): Vše o koních. Svojtka & Co., Praha, 256 s. ISBN 80-7237-969-0
11. GOTTHARDOVÁ, L. (2002): Pohádka o českém Honzovi. *Jezdectví*, 2: 38-41.
12. HANZÁK, J., VOLF, J., DOBRORUKA, L. J., MOUVHA J., (1977): Světem zvířat, III. díl, Domácí zvířata. Albatros, Praha, 533 s.
13. HUNT, R. (2008): V harmonii s koněm. Harmony, Jindřichův Hradec, 71 s. ISBN 978-80-903484-4-8
14. JANDOVÁ, L. (2012): Muž, který rozumí koním. *Magazín Právo*. 2012/5/1: 26-29.
15. KINSEY, M. (2005): Western Horseman of the Year 2004 - Ray Hunt. *Western Horseman*, 1: 6-8.

16. KOVÁŘ, M. (2007): True horsemanship [online]. c 2013 [cit. 2013-01-23]. Dostupný z WWW: <<http://www.milankovar.cz/?page=milankovar>>
17. KREINBERG, P. (2003): Základní kurz westernového ježdění. Brázda, Praha, 136 s. ISBN 80-209 -0312-7
18. LOWE-BROWN, S. (1916): Rarey, The Horse's Master and Friend. Columbus, Ohio, 28 s.
19. MACHEK, J., GAUDÍKOVÁ, J. (2010): Situační a výhledová zpráva Koně 2010 [online]. Ministerstvo zemědělství ČR [cit. 2013-02-18]. Dostupný z WWW: <http://www.apic-ak.cz/data_ak/11/k/KoneSVZ2010.pdf>
20. MACK, A. (2011): What is The Natural Horsemanship? [online]. c 2012 [cit. 2012-11-15]. Dostupný z WWW: <<http://naturalhorsemanship.wordpress.com/what-is-natural-horsemanship/>>
21. MILLER, R. M., LAMB, R. A., LAMB, R., DOWNS, H. (2005): The Revolution in Horsemanship. Lyons Press, Springfield, 354 s. ISBN 1-59228-387-X
22. PARELLI, P. (2006): Natural Horsemanship – The Parelli Program [online]. c 2013 [cit. 2013-01-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.parellinaturalhorsetraining.com/natural-horsemanship/>>
23. RAREY, J. S. (1870): The Complete Horse Tamer [online]. c 2013 [cit. 2013-02-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.rarey.com/sites/jsrarey/jsrbook.html>>
24. ROBERTS, M. (1999): Muž, který naslouchá koním. Knižní klub, Praha, 287 s. ISBN 80-7176-877-4
25. ROBERTS, M. (2005): Průvodce nenásilným výcvikem koní. Ikar, Praha, 241 s. ISBN 80-249-0584-1
26. WEBSTEIN, P. (2013): About Klaus [online]. c 2013 [cit. 2013-03-24]. Dostupný z WWW: <<http://hempfling.com.au/>>
27. ZAJDOVÁ, K. (2011): Turistika na koni [online]. c 2013 [cit. 2013-01-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.turistikanakoni.cz/>>

8. PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Dotazník

Využití přirozených metod výcviku koní v jihozápadních Čechách

Dobrý den,

věnujte prosím několik minut svého času vyplněním následujícího dotazníku. Tento dotazník je zcela anonymní a bude sloužit pouze pro účely vypracování praktické části mé bakalářské práce na téma Využití přirozených metod výchovy a výcviku koní. Děkuji za vyplnění, případné poznámky můžete adresovat na asantesana@seznam.cz. Marie Mindlová, studentka 3. ročníku oboru Trvale udržitelné systémy hospodaření v krajině na Zemědělské fakultě JČU v Českých Budějovicích.

1. Kolik chováte koní?

- 1
- 2-4
- 5-10
- více než 10

2. Jak dlouho se chovem koní zabýváte?

- méně než 2 roky
- 2 - 5 let
- 5 - 10 let
- více než 10 let

3. Jaké plemeno/plemena koní chováte?

4. K čemu svého koně převážně využíváte?

- K jízdě.
- K zápřahu.
- Pro práci v lese nebo v zemědělství.
- K reprodukci.
- Na výstavy.
- Pouze jako společníka.
- Jiné:

5. Jakou jezdeckou disciplínu se svým koněm provozujete?

(Ize vybrat i více možností)

- Žádnou.
- Turistika a rekreační jezdeckví.
- Dostihy.
- Parkurové skákání.
- Všestrannost.
- Drezúra.
- Vytrvalost (endurance).
- Westernové disciplíny.
- Jiné:

6. Jste současně též jezdcem nebo trenérem svého koně?

- Ne, jsem pouze majitelem.
- Ano, svého koně i jezdím.
- Ano, svého koně i trénuji.
- Ano, svého koně jezdím i trénuji.

7. Už jste někdy slyšel/a o přirozených metodách výcviku koní (též natural horsemanshipu)?

- Ne, nikdy.
- Ano, ale nevím přesně o co jde.
- Ano, ale výrazněji se o toto téma nezajímám.
- Ano, aktivně se o tyto metody zajímám.
- Jiné:

8. Používáte přirozené metody při výcviku Vašeho koně?

- Ano.
- Ne.

9. Jak dlouho již používáte přirozené metody při výcviku koní?

Dále vyplňují jen ti, co na předchozí otázku odpověděli "ano".

10. Používal/a jste předtím tradiční metody výchovy a výcviku koní?

- Ano.
- Ne.

11. Jakou metodu přirozeného partnerství při výcviku koní používáte?

(Ize vybrat i více možností)

- Metodu Patta Parelliho.
- Metodu Join - up (Montyho Robertse).
- Metodu Milana Kováře.
- Metodu Honzy Bláhy.
- Používám svojí vlastní metodu.
- Z každé metody si vybírám jen to, co potřebuji.
- Jiné:

12. Jak jste se o používání přirozených metod při výcviku koní dozvěděl/a?

- Z odborné literatury nebo časopisu.
- Z internetu.
- Ze sdělovacích prostředků.
- Při veřejné ukázce těchto metod.
- Na kurzu.
- Od někoho v mém okolí, kdo již přirozené metody používal.
- Jiné:

13. Kde jste se naučil/a používání přirozených metod výcviku?

(Ize vybrat i více možností)

- Na kurzu v ČR.
- Na kurzu mimo ČR.
- Sám/sama (z literatury, DVD, internetu apod.).
- Od známého, co již tyto metody používá.
- Od mého trenéra.
- Jiné:

14. Pomohly Vám přirozené metody výcviku vyřešit problém v chování u Vašeho koně, pokud nějaký byl?

- Ano.
- Ne.
- Žádný problém nebyl.
- Jaký:

15. Dostal/a jste se někdy do konfliktu se zastánci tradičních metod při výcviku Vašeho koně přirozenými metodami?

- Ano, velmi často.
- Ano, občas.
- Zřídka.
- Nikdy.

16. Myslíte si, že od té doby, co používáte přirozené metody při výcviku, se důvěra a spolupráce mezi Vámi a Vaším koněm zlepšila?

- Ano, určitě.
- V něčem ano.
- Ne, je to stejné jako při používání tradičních metod.
- Je to horší.

Děkuji za Vaše odpovědi a čas věnovaný vyplnění tohoto dotazníku.